

JULI 1947
Redactie "DE SCHALMEI"

2^e JAARGANG — Nr 4

De Schalmei

Tweemaandelijks Tijdschrift voor Orgelbeweging

ORGEL VAN DENDERMONDE

Nieuwbouw

Restauratie

Jos. LONCKE, broeder & Zonen

EESEN (W.VI.)

**ZIJN ORGELS ZIJN DE
BLIJVENDE RECLAME**

ORGELS

HARMONIUMS

Gerard D'HONDT

Orgelbouwer

HERSELT (Prov. Antw.)

Stemmen -- Herstellen -- Ombouwen

ELECTRISCHE VENTILATOREN

KERK- EN SALONORGELS

volgens electrisch, pneumatisch en mechanisch stelsel

ORGELS

HARMONIUMS

Jules ANNEESSENS - TANGHE en Zoon

ORGELBOUWERS

LEVERAAR VAN ZIJNE HEILIGHEID DEN PAUS

Huis gesticht in 1832

MEENEN (W.-VI.)

DE SCHALMEI

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORGELBEWEGING

REDACTIE-SECRETARIAAT:

Berten DE KEYZER
Tweebruggenstraat, 35, Gent.
Postcheckrekening: 4602.76
TEL. : 177.37

Abonnementsvoorwaarden:

België: 100,— fr.
Nederland: 150,— fr.
Steunabonnement: 300,— fr.

BEHEER:

Gabriël VERSCHRAEGEN
Organist St.-Baafskathedraal
Kapittelstraat, 7, Gent.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: BERTEN DE KEYZER

ALLEENVERTEGENWOORDIGER VOOR NEDERLAND: EDITION HEUWEKEMEIJER
Tel. 530.86 Breedeweg, 21, AMSTERDAM-OOST Postgiro 335644

« De trouwe Buffel »...

« De Schalmei » keert zich vriendelijk tot een categorie mensen die, om een of andere reden moordplannen koesteren, althans volgens hun geëerd schrijven. Het zou eenvoudigst zijn niet te antwoorden op verontwaardigde, woedende, scheldende, verbitterde brieven omdat die niet gewettigd zijn. Het zou zeer eenvoudig zijn daarin het voorbeeld te volgen van Multatuli die, in momenten van diepe verontwaardiging (die waren veelvuldig) één enkel letter schreef met een onpaar aantal punten, en daarmee de kwestie of de persoon in kwestie, negeerde. Doch die verontwaardiging noch die hooghartige miskenning hoort niet in onze beweging, trouwens enkele reactie's zijn begrijpelijk. Zij zullen echter minder voorkomen wanneer ieder belanghebbende zich een ogenblik in de schoenen van « De Schalmei » steekt.

Wanneer van hier uit gemopperd wordt tegen een orgel, een compositie, een uitvoering, een toestand, dan kan elkeen het voor waar aannemen dat alleen het heden en de toekomst van de orgelkunst de kern daarvan vormt. Wat heeft U eraan, Meester orgelbouwer, -componist, -concertant, een valse critiek te lezen over een door u geleverde prestatie waarvan u goed weet dat daarmee geen aanwinst voor de orgelkunst werd gedaan? Het is steeds mogelijk (wellicht in de meeste gevallen) dat iemand niet voldoende zelfcritiek heeft om eigen werk te beoordelen, dan is het in zijn —, en in het belang van de orgelkunst dat iemand hem de waarheid

voorhoude. Daarom zullen wij steeds onze recensenten voorhouden dat zij bij het recenseren van composities, alleen en uitsluitend de kunst voor ogen houden: dus, niet de positie, de naam of welke omstandigheid ook van het bewuste slachtoffer. Wat een hopeloze toestand wanneer ieder zijn eigen weg gaat: ophemelen van vrienden en belangen met of zonder waarborg. Wat zullen wij na enkele jaren in Nederland en Vlaanderen een massa groot-meesters en meesterwerken bezitten! Niemand is daarmee gebaat, de kunst zeker niet. Wij kunnen die samen in de goede richting voortstuwen. « De Schalmei » heeft geen zin wanneer zij,

klakkeloos, de ene in 't gevlj wil komen, en de andere treffen wil. Wij zouden trouweloos de beweging, de kunst, ons ideaal in de steek laten om persoonlijke redenen. « De Schalmei » zal de vinger op de wonde leggen, zij zal een bloem hangen waar dit nodig blijkt voor de orgelkunst. Een goed werk is goed! Van een slecht kunnen wij dat niet zeggen. Elkeen zal dit willen begrijpen. Elkeen zal in die kwestie ons werk bijtreden want het zal steeds eerlijk zijn, dat voor al! Het mag niet gebeuren dat de geschiedenis onze beweging met de vinger zoude wijzen om-

dat zij geholpen heeft, niet tot veredeling en bloei van de orgelkunst in ons land, doch dat zij mede een oorzaak was van hopeloze verwarring.

... « en hy (Saidjah) bepeinsde wat er toch zou geworden zijn van Adinda als die buffel minder trouw ware geweest? »

En ware Adinda de orgelkunst, dan wil « De Schalmei » graag de trouwe buffel zijn!

Berten DE KEYZER.

CÉSAR FRANCK

ROND DE ORGELWERKEN

De diepste kern van Franck's muziek ligt in de orgelklank besloten.

Nimmer sinds de dagen waarop Bach organistenbetrekkingen bekleedde, had een componist méér zijn hart verpand aan het instrument bij uitnemendheid onzer Westerse-Christelijke godsdiensten, en nimmer, om volledig te zijn,

sinds de vergeten tijd waarin Frescobaldi het orgel door de hoge gewelven der Sint Pieter liet ruisen, had een Katholiek componist de orgeltoetsen heviger beroerd of liefelijker gestreeld en met schier heel zijn leven gevuld dan le père angélique.

Het is merkwaardig dat de Katholieke Kerk,

die toch in de tijd der Renaissance en der Hervorming niet opgehouden heeft te bestaan en in de Zuidelijke landen nimmer beknot is geweest in het uitvieren van haar pompa, bijna geen liturgische orgelmuziek sinds Frescobaldi in haar moederschoot heeft zien geboren worden.

Vanzelfsprekend was de ontwikkeling der Opera en het uitvloeien van haar zang- en speelwijzen in alle kanalen der Westerse muziekcultuur niet bepaald bevorderlijk voor een streng en ingetogen spel als van het hiëratische orgel, en er zou na al deze hervormingen en verwordingen van de kerkmuziek werkelijk een omwentelaar nodig zijn om de koningszetel van het orgel in ere te herstellen.

Met alle zachtzinnigheid, tederheid en gedweeheid die men le brave père Franck toekeende, bleek hij nog mannelijke kracht, geniale oorspronkelijkheid en onverzettelijke wilskracht genoeg te bezitten om dwars tegen de stroom van het Parijs muziekleven in, geheel nieuwe banen te breken voor de symphonische- en orgelmuziek.

Het was in de dagen dat de eerste ontdekkingen in de kloosters der Franse Benedictijnen van de aloude liturgische volksmuziek, het Gregoriaans nog ternauwerdood tot openbaarheid waren gekomen en waarvan de organist der Sainte-Clothilde nog geen kennis had kunnen nemen. De kerkmuziek stond nog op een laagtepunt. De operamuziek had ook dàar toegang gevonden zo niet direct, dan toch door vele zijwegen. En zo is het te verklaren dat le maître angélique geen werk van betekenis voor de kerk geschreven heeft, want noch zijn Messe solennelle plus O Salutaris (1858), noch de Messe à trois voix (1860), noch de door hemzelf genoemde jeugdzonde: Panis Angelicus brengt de kerkmuziek één stap verder.

Toch was het hem, die tijdens zijn leven al met een aureool van een hemelse bijnaam werd betiteld, gegeven, om in een ander domein der liturgische muziek: die van het orgel, een ongekend geluid aan te heffen. Ongekend was vóór alles de zuiver liturgische sfeer die hij in een drie series orgelwerken veropenbaarde: SIX PIECES pour grand orgue (1860-'62); TROIS PIECES pour grand orgue (1878); TROIS CHORALS pour grand orgue (1889-'90). Deze werken zijn zonder de Katholieke Kerk, zonder een Eucharistisch middelpunt, zonder het liefdoffer der Mis-geheimen, zonder de stille bezonkenheid van de Vespers, zonder de avondlijke stilte van het Lof, moeilijk denkbaar. Rond het goddelijk mysterie zich aan de auter voltrekkend, weeft Franck de visioenen van zijn muzikaal dichterschap. Hij omspeelt

dit mysterie met engelachtige klanken die vanuit een ongeken-de-hoge sfeer even bij ons verwijlen. Het is daarom dat de geest van het gebed vaardig wordt als we Franck's orgelmuziek horen klinken.

Franck's orgelwerken zijn gebeden, zijn aanroepingen van de H. Geest, van de Geest van Liefde.

Zo ooit, dan is dit de muziek waarvan een Molinet getuigde dat zij was:

« la résonnance des cieux,
la voix des anges,
la joie du paradis,
l'organe de l'église,
la persécution et l'enchantement des diables. »

Maar evenmin als men de muziek van deze componist van de Katholieke Kerk kan abstraheren, evenmin kan men ze van het orgeltype uit zijn tijd elimineren.

HET ORGEL TEN TIJDE VAN FRANCK

De orgelwerken pleegt men gewoonlijk buiten het orgeltype om te beschouwen, waardoor deze muziek is geïnspireerd.

Iedere muziek in dit ondermaanse is onafhankelijk niet alleen van de technische mogelijkheden van het instrument waarvoor het geschreven is, maar ook van het bepaalde klankidoom zoals dat bij een bepaald instrument zich in een bepaalde tijd heeft ontwikkeld.

De aard van clavecymbelmuziek b.v. verschilt radicaal met die van het « hamerklavier », die van het « hamerklavier » wederom van onze moderne vleugel, ofschoon de familie één blijft.

Ook het orgel heeft een ontwikkeling door-gemaakt die de klankidealen van ieder cultuurtijdperk nauwkeurig projecteert.

Het oud-Nederlandse orgel doet met zijn zil-verige klanken, zijn doorzichtige rij van boven-tonen somwijlen meer aan clavecymbel- of virginalklanken denken dan aan de dorre, gelijk-geschakelde klankenkleuren van een hedendaags fabrieksmatig orgelproduct.

Tussen deze vermechaniseerde, aan de lopende band vervaardigde orgelmachines, en het oud-Nederlands Barok-orgel staat de schepping van de Franse orgelbouwmeester Aristide Cavaillé-Coll.

Hij is de laatste geweest onder de Europese orgelbouwers, die nog éénmaal een nieuw klankperspectief voor het orgel heeft geopend, die nog éénmaal de hoogheid, de adel of majesteit van de orgelklank heeft gepeild in alle geledingen.

Zijn verdienste voor de orgelbouw in het algemeen moge voldoende bekend geacht worden om hier nog gereleveerd te worden. Zijn conceptie ten opzichte van de klank heeft niet na-

gelaten de muziekschepper zelf te beïnvloeden.

Waarschijnlijk is het ook de tijdgeest die Cavaillé-Coll tot een bepaalde conceptie van de orgelklank heeft gebracht en is aldus een bevruchtende wisselwerking ontstaan tussen orgelbouwers en componisten, aldus een twee-eenheid van orgel en orgelmuziek scheppend.

Het principe waarvan men in het tijdperk van Cavaillé-Coll en César Franck ten opzichte van het orgel uitging, is in zijn eigen aesthetiek samen te vatten: **Het orgel is gelijk een orkest.** « Mon orgue c'est mon orchestre » zijn de duidelijke woorden van de organist der Sainte-Clothilde zelf. En leest of speelt of hoort men zijn muziek, dan wordt men zich bewust dat geen formulering helderder kon zijn.

Het ligt zeker in de lijn der Romantiek om de dingen over te hevelen naar oorden die van hun oorsprong ver verwijderd liggen, aldus de realiteit ontvliedend, soms haar vermommend, soms verminkend.

Zo pleegde men het orgel niet als orgel doch als een orkestraal geheel of een substraat daarvan te beschouwen, bespeelbaar door één enkele uitvoerder. Evenzeer lag het in de aard van Franck's muzikaliteit zelf om, zoals we vroeger reeds zagen, ten nauwste verbonden te zijn met het symphonisch ideaal der Weense classici.

Deze opvatting werd in de hand gewerkt door Cavaillé-Coll's orgel, waarin een serie klankvindingen werden veropenbaard die soms eerder aan orkestinstrumenten dan aan orgelregisters deden denken: De flûte harmonique b.v. is als dwarsfluit-imitatie tegelijk een typische Cavaillé-vinding; de hautbois volgt hier op de voet het gelijknamig orkestinstrument; de trompette-harmonique eveneens; de trombone en basson idem; de contrabas, violoncel, violine waren zulks al eerder.

Doelbewust werden de oude mixturen en vulstemmen — onvervangbare klanktypen van het orgel — op de achtergrond geschoven terwille van deze achtvoets-stemmen. Nimmer voorheen telde een orgel zóveel achtvoets-registers als sinds Cavaillé-Coll, en nimmer leek het orgel meer van zijn oorspronkelijke klankbestemming verwijderd.

Cavaillé-Coll was echter een meester, een geniaal klankenvinder, en dank zij dit genie en zijn diepe kennis der natuurkundige wetenschap, schiep hij een geheel dat ook onze huidige wereld nog kan verbazen door zijn vloeiende, zingende, brede en volle klank; door de harmonische samensmelting, de symphonische eenheid die hij bij zulk een veelheid van klanktimbres wist te bereiken.

Het Cavaillé-orgel is geen orgel voor « kei-

harde » Toccate's, van zilverig-transparante fuga's, van lichtvoetige klankenspielen, — het Cavaillé-instrument moet **zingen**, strijken gelijk het kwintet van het orkest, blazen gelijk het hout en schetteren gelijk het koper, en dit alles met de applicatuur van een toetsen-instrument gelijk dat van het orgel.

De inzet van het eerste der drie grote Chora's van Franck zou ook voor een strijkorkest denkbaar zijn; zo ook het slot van het tweede Choral, enz. Het begin van dit werk zou ook door contrabassen en celli gespeeld kunnen worden. De opzet van het derde Choral echter is typisch orgelmuziek: maar hier streeft Franck zichzelf voorbij en horen we een Bach's Preludium.

De Pastorale, die opgedragen is aan Cavaillé-Coll, is geschreven naar aanleiding van 's meesters vinding: de trompette harmonique. De staccato-accorden van het midden-deel zijn ondenkbaar zonder dit specifiek Cavaillé-timbre, tenzij men zich — wederom — de gestopte trompetten van een orkest indenkt.

Overwegend in Franck's orgelmuziek is overeenkomstig de conceptie van de orgelklank van die tijd, het Cantabile.

Alles is lyrisch, alles **zingt**: « gelijk in een symphonisch ensemble » zouden we er aan toe willen voegen.

Omgekeerd zou men kunnen zeggen dat Franck's orkest dikwijls een orgel suggereert. Talloos zijn de langgerekte diepe pedaaltonen die daar door klinken; hoornpassages die het prestanten-koor vertegenwoordigen, hoge houtblazers-figuren die rechtstreeks op de bovenklavieren zouden zijn te transponeren.

Franck's genie was nochtans juist waakzaam genoeg om nog een voldoende grenslijn tussen het orgel en het orkest te behouden. Zijn muziek blijft echter gebonden aan het type orgel van zijn tijd en zijn land, dat van Cavaillé-Coll, wat haar kracht en óók haar zwakte uitmaakt.

Het spreekt haast vanzelf dat de symphonische opvatting van het orgel, tot een adequate vormgeving aanleiding heeft gegeven. Was Franck, krachtens de ondefinieerbare, latente eigenschappen van zijn natuur en oorsprong eigen, een baanbreker voor de symphonische vormen in het algemeen, zo liet hij zich ook in de orgelmuziek in het bijzonder leiden door een sterk ontwikkeld symphonisch vormbesef.

Het Grande pièce symphonique is geheel nieuw in dit opzicht. Het is een soort compromis tussen de symphonie voor orkest en een zelfstandige vorm voor het symphonisch orgel. D'Indy vermijdt deze klip door te spreken over « de betere oplossing dan een symphonie voor orkest en orgel », maar dit is een ander chapiter. Het stuk bevat desniettemin ver-

rukkelijke bladzijden: de Cromorne-solo met begeleiding van grond- en tongstemmen. We zouden hier zeggen: typisch orgelmuziek. Met het stemmenweefsel echter dat hieruit voortvloeit met aanwending van twee voix célestes (uniek gebruik in de orgellitteratuur), komen we bedenkelijk dicht in de buurt van het Strijkkwartet, in welke geest dit thema bijna geconcipieerd schijnt, zowel wat de tonaliteit, de motieven als stemvoering betreft. De pedaalsolo van het Allegro non troppo e maestoso zou zonder meer, en wellicht met méér klankeigen karakter, voor orkest zijn te transponeren.

Dit alles wat het klanktype betreft.

In formeel opzicht staan we hier voor een der meest gedurfde ondernemingen welke we op het gebied der symphonische vormen tot nu toe in de muziek hebben waargenomen; de versmelting namelijk van de tot nu toe zelfstandige delen der symphonie tot één geheel. Alle motieven zijn hier verwant en schijnen uit elkander te groeien, zodat één vloeiing, één stroomleiding wordt verkregen die begin en eind met elkander sluitend maken.

Nieuw is eveneens zijn opvatting omtrent het type Choral waarvan de meester drie prototypen schiep.

Het Franck'se Choral stamt in rechte lijn van de Bach'se Koral-variation, doch hoezeer deze familieverwantschap moge bestaan, het kind verschilt van zijn stamvader evenveel als Franck zelf van zijn met Lodewijk-stijlen opgegroeide grootvader en grootmoeder! Rond

het Pièce symphonique en de Trois Choral groeperen zich kleinere orgelstukken die eveneens geheel zijn afgestemd op de klanktimbres van het Cavallé-orgel.

Een dikwijls aangewend timbre is de combinatie van de Voix céleste met de Violine 8', eventueel onderschraagd door Bourdon 16' bastonen. Deze klankkleur is inherent aan Franck's orgelmuziek en aan het orgel van Cavallé.

Het veelvoudig gebruik van « soli », meestal voor hobo of trompet, wijst verder op de individuele lyriek van die tijd, op de subjectieve klankopvatting van het orgel, op de romantische tijdsgeest in één woord.

Romantiek en orgel of orgelmuziek zijn echter moeilijk met elkander overeen te stemmen stijlbegrippen. De aard van het orgel is klassiek in die zin, dat ze monumentaal, breed, strak, hoog en hiëratisch is: koninklijk verheven als een Apollo op zijn Belvédère...

We zien in de toekomst der orgelklank — wederom — zich verwijden in een meer universele karakter, tot een meer onpersoonlijk timbre.

En indien de natuur van de klank zelf in haar oorsprong wordt gevolgd, zal ook zijn liturgisch karakter sterker worden.

Als dienstmaagd van de Universele Kerk zal het individueel karakter van weleer moduleren naar de grondtrek van het Renaissance- en Barok-orgeltype die monumentaal, breed en universeel was.

M. MONNIKENDAM.

Belangrijke Werken voor ORGANISTEN!!

No. 28	Adr. Kousemaker	Partita over 2 Kerstliedertjes	25,— fr.
No. 49	»	Bagatellen voor Harmonium	25,— fr.
No. 50	Andr. de Braal	Ricercare	25,— fr.
No. 63	Albert de Klerk	Inventionen (Manualiter)	25,— fr.
No. 65	J. S. Bach	Koraalvoorspel: Jesu, Joy of man's desiring (trio)	15,— fr.
No. 88	»	Toccata en Fuga in d kl. terts	20,— fr.
No. 75	Jacob Bijster	Fantasie en Fuga over Psalm 68	55,— fr.
No. 58	César Franck	Cantabile	15,— fr.
No. 79	»	Prelude, fugue et variation	20,— fr.
No. 80	»	Choral I	25,— fr.
No. 81	»	Choral II	25,— fr.
No. 82	»	Choraal III	25,— fr.
No. 83	Adr. Kousemaker	Kleine Wilhelmus-suite (Viool en Orgel/Harmonium)	25,— fr.

UITGEVERIJ « ARS NOVA » GOES (Holland)

IN BELGIE o.a. VERKRIJGBAAR BIJ: CENTRALE MUZIEKHANDEL, BRUSSEL

Nederland en...

« Rond dit tafeltje... »

(Archief.)

« De Schalmey »

De Nederlandse abonneuten zullen ons wel willen verontschuldigen om het laattijdig verschijnen van ons blad (nr. 3). De pakjes waren wel tijdig verzonden doch, naar het schijnt, moet de Nederlandse teldienst ons tijdschrift eerst grondig bestuderen alvorens de zending ter bestemming mag. Ten ware de vereniging voor Belgisch-Nederlandse verbroedering daaraan schuld droeg. In verband met de leuke officiële verbroedering...: Heeft iemand ooit een cliché-met-blok van België naar Nederland gestuurd? Daarvoor is nodig: een berg paperassen (méér dan het aantal getipte bladzijden nodig voor één nummer van « De Schalmey »), een hele boel onkosten (méér dan de waarde van het cliché zelf), twee volledige tramkaarten en.... zes maand geduld. Dankt de hemel indien u dan het cliché heeft kunnen kwijtspelen! Ondertussen krijgt ons bureel al eens het bezoek van een paar zeer beschaafde heren chercheurs die op zoek zijn naar het goud van « De Schalmey » en zeer verbaasd zijn er geen te vinden. Zij zijn echter geen lid van de Gestapo of de G.P.U. en wij hebben geen moeite om ze buiten te werken.

Dat lijken me enkele normale uitingen van de Belgisch-Nederlandse verbroedering. Er zijn er nog.

Er is echter nog een andere verbroedering waarover « De Schalmey » een massa vertellen kan. — Hoe wij gedurende de oorlog honderden keren de Duitse schildwachten en grensposten moesten verschalken met brieven en stapels boeken, op gevaar geknipt te worden... en erger. Honderden keren hebben wij ons hart in de keel voelen kloppen wanneer wij tussen de overstroomde velden, in het mijngebied, in de rug van de Duitse wachten voortsjouwden. Nooit hadden wij één onzer Nederlandse bestemmelingen gezien of gesproken, en toch wa-

ren wij zo vertrouwd met hen alsof wij één familie vormden. Wij zeiden zo: « Er is iets aangekomen voor Nico », « Jan heeft nog niets ingestuurd », « Die pakken zijn voor Markt 35 », « Voorzichtig vooral met die brieven, die zijn voor Mgr. Goossens (als ik me goed herinner) en daarin steken de brieven van onze Kardi-naal ». Wij hebben veel angst beleefd en ook veel pret en... we deden het graag!

Nu, diezelfde Heren waarmee wij zo in contact waren gedurende de oorlog, stonden een dezer dagen in het bureau van « De Schalmey » terwijl wij een duchtig praatje maakten met Meester Loncke en zoon. Een hele groep flinke kerels, en van harte welkom. Ze waren er jammer genoeg niet alle: dhr. Schelleman b.v. is gestorven in een concentratiekamp, nog enkele hadden wellicht niet de gelegenheid gevonden mee te komen. Doch de meesten uit die harde tijd stonden hier voor ons. Er werden een paar herinneringen opgehaald, er werd vooral over « De Schalmey » gesproken, plannen gemaakt, en het gulden boek der orgelbeweging werd getekend. Het is me bijzonder opgevallen dat zij niet alleen op de hoogte van de orgelkunst wensten te zijn, doch dat alle interessante onderwerpen met brio ten berde gebracht werden. Zouden de organisten in Vlaanderen niet te veel die algemene ontwikkeling verwaarlozen? Hoe groter de algemene ontwikkeling des te meer basis voor de orgelkunst, zij het dan orgelcompositie of uitvoering, geschiedenis en beoordeling. Het contact tussen Vlaanderen en Nederland, vooral mondelings, spontaan meer dan langs officiële weg, zou ons allen zeer ten goede komen.

Daarom, « Visiteurs du soir », dank, komt terug en vergeet het nummer 35 niet.

DE SCHALMEI.

Waar moet een Orgelconcert aan beantwoorden?

Pro - Gaalman - Contra

Het is zeker waar dat men de hoedanigheid, de waarde van de concorderende organist aan de samenstelling van zijn concertprogramma's kan meten, omdat die samenstelling zijn voorliefde, zijn geestelijk verwantschap met de componist(en) zijner keuze bepaalt.

Wanneer die keuze geen speciaal verheven karakter vertoont, wanneer die niet gebouwd is op motieven van kunst, zal men in de concertgever de mens ontdekken die zich overdadig neigt naar de smaak van het publiek. Eenvoudiger gezegd: de concertgever is dan een opportunist.

Ondanks de ontzaglijke rijkdom der orgelliteratuur variëren de concertenprogramma's in de Nederlanden, meer bepaald in Vlaanderen, zeer weinig. De gezichtskring van onze concertgevers blijft, in grote trekken, besloten tussen enkele meesters, enkele stukken van die meesters: J. S. Bach, de eeuwige Toccata en Fuga in re kl., Toccata in Fa, Fantasia en Fuga in sol waarnaast, doch in mindere mate: Prelude en Fuga in Re Gr., Do Gr. en do kl., mi kl. en de meest gekende koralen; de Sonate in re van Guilmant, bij voorkeur de Finale. Gothische Suite van Boelman, Twee Symphonieën van Widor, III Koral van C. Franck, een paar Finalen en tussendelen uit de Symphonieën van Vierne.

Dit heeft als resultaat dat de concertbezoekers die werken haast meeneuriën en zich zullen voorstellen dat met deze reeks de goede orgelliteratuur ongeveer uitgeput is.

Het is duidelijk dat de organist hierin de luisteraar te gemoet wil komen, en, kan dit voor één geval goed te keuren zijn, wanneer het algemene regel is zoals nu ten onzent, wordt het een gevaarlijk symptoom. Het geeft blijk van onpersoonlijkheid van de organist en het stelt de luisteraar niet in staat een geschiedkundig overzicht van de orgelliteratuur op te doen, zelfs niet na jarenlange concertbezoeken. De orgelconcerten verliezen hier hun paedagogische rol, zo voor de luisteraar als voor de uitvoerder zelf. Het ligt niet in de bedoeling al onze concorderende organisten over de zelfde kam te scheren. Die zich niet gelegen laten aan de volkssmaak (in pejoratieve betekenis) zijn genoegzaam gekend omdat zij zo zeldzaam zijn.

Deze enkele beschouwingen zijn evenzeer van toepassing op het orgelspel tijdens de kerkelijke plechtigheden. Over het algemeen is de fout te vinden zowel bij de grote als bij de kleine orga-

nisten. Het grootste deel der kerkgangers kennen haast het gehele rejertoire van hun organist. Men zou kunnen aanvoeren dat het gebrek aan studiegeest daaraan ten grondslag ligt, en dit is werkelijk ook zo in vele gevallen de oorzaak, of toch één der oorzaken, de voornaamste lijkt me echter het hoger genoemd symptoom: het involgen van de volkssmaak. «Speel nog eens van Bach» vragen de gewone luisteraars en ze zingen gemakkelijheidshalve de aanhef der Toccata in re kl. Elke organist heeft dit meermalen ondervonden en er zijn er een groot getal die haar dan ook werkelijk tientallen keren per jaar... afdraaien. Dit kan gelden als typisch voorbeeld voor de gehele kwestie. Op een onlangs gehouden recital zongen twee bejaarde dames quasi «à haute voix» een gespeeld stuk mede. In feite zijn die dames noch min noch meer tactloos daarin. Doch de grote fout ligt bij de vele organisten die te pas en te onpas steeds dezelfde werken uitvoeren. Er komen in elke orgelschool kleine beginnelingen binnen met als proefstuk en als éniġ gestudeerd werk de vermelde Toccata. Alleszins zeer tekenend. Hetzelfde kan gezegd, en ongeveer dezelfde voorbeelden kunnen aangehaald worden in verband met haast alle bovengenoemde werken. Niemand zal betwisten dat hier een fout begaan wordt met vérstrekkende en funeste gevolgen voor de orgelkunst. Het arrangement, trouwens van zeer twijfelachtige smaak, dat Stokowsky van de Toccata in re maakte en het evenwaardig arrangement voor twee piano's, zijn mede daarvan een gevolg, niet een oorzaak.

Is er dan geen mogelijkheid, voor de orgelliteratuur interesse op te wekken bij het publiek, zonder die schadelijke toegevingen? De Heer Gaalman spreekt over een alleszins aanvaardbaar compromis waarbij wij een kleine illustratie kunnen geven. Dhr. A. Van Haute, organist aan de hoofdkerk van Kortrijk, stuurde ieder week naar een zeker getal mensen het orgelprogramma van de Zondag, op hun eigen aanvraag. Zij beluisterden dit voorafgekeregen programma met voorbeeldige aandacht en stortten een kleine som voor de organist. Dhr. Van Haute speelde op die geïmproviseerde concerten niet enkel gekende werken, doch evenzeer werken zeker niet door het gewone publiek gekend, uit alle tijdvakken en scholen. Bij moeilijke werken werd een woordje commentaar gevoegd, bij gebeurlijke ontmoetingen idem. Dit scherpte

ten zeerste de aandacht. Ik weet echter niet of dit uitstekend paedagogisch contact nog bestaat te Kortrijk.

Op de duur zal, in dergelijk geval, een menigte mensen vertrouwd geraken met de orgelbespeling, zodanig, dat zij zich in de bewegingen volle thuis zullen gevoelen, laat er dan nog een deeltje snobisme onder te vinden zijn.

Naar ik meen lopen de beschouwingen van dhr. Gaalman en ondergetekende nopens die kwesties evenwijdig. Doch het lijkt me moeilijker die weg te volgen wanneer hij de uitvoering van een integraal-modern programma tegenstaat en terzelfdertijd noodzakelijk acht, dat de verschillende werken van een programma egaal van stijl zouden zijn.

Het is zeker waar dat een sterke reactie tegen de soms zeer storende mengeling van orgelwerken, mengeling die rekening houdt met stijl noch historische rangschikking, nodig is. (Zelfs grote organisten hebben dikwijls slechts één bekommernis: afwisseling van lichte en zware werken in het programma!) Doch zoals de thesis van dhr. Gaalman, het niet te verantwoorden is een concertprogramma van uitsluitend moderne werken samen te stellen, lijkt het ons evenmin wenselijk dit in een steeds gelijke stijl te houden. Meent u b.v. dat een volledig programma Oud-Nederlandse Meesters in meerdere mate bloeien zou dan een exclusief modern? Er zal een zeer nauwgezette keuze moeten gedaan worden om zelfs een programma als dit: Sweelinck - Cornet - Andriessen, interessant en « smakelijk » te houden. Wij stellen ons natuurlijk op het standpunt van de niet gespecialiseerde luisteraar.

Neen, laten wij niet klakkeloos het voorstel van dhr. Gaalman, een moeilijk werk tweemaal

uit te voeren, verwerpen. Het is alleszins een moeilijke kwestie. De herinnering is me nog vers van vele stukken die bij een eerste auditie weinig betekenis hadden en bij de tweede een werkelijke revelatie bleken te zijn. Het is dus een logisch feit dat men vele werken, tweemaal minstens, moet horen, om ze goed te begrijpen. Doch, ik kan zeer moeilijk aannemen dat het publiek het nodige geduld zou hebben tot het beluisteren van tweemaal een Messiaen, tweemaal de Symphonie van Andriessen, tweemaal om het even welk zwaar werk! Het zou o.m. zeer belangrijke besluiten kunnen uitlokken, het resultaat van vroegere bevindingen op dit gebied na te gaan. Persoonlijk hebben wij daarvan geen ervaringen (voor het publiek). Zou het Comité der Gentse Orgelfeesten geen proeve kunnen doen op dit gebied? In 50? Deze wijze van concerten plaatst de organist in een zeer delicaat daglicht. Het publiek zal op de duur minder belang stellen in het orgelwerk, het zal eerder met een ongezonde spanning nagaan of het de organist mogelijk zal zijn, tweemaal hetzelfde stuk met dezelfde vaardigheid, met gelijke registratie, in dezelfde interpretatie uit te voeren. Meent u niet, Heer Gaalman? Het zijn alle kwesties waarover de Redactie van « De Schalmei » b.v. een vragenlijst zou kunnen openen (1). Zij zijn van uitzonderlijk belang. Inmiddels weze het me langs deze weg toegelaten U, Heer Gaalman, met uwe studie van vorig nummer te feliciteren, het is een der merkwaardigste die ik ooit las in dit, ons zeer geliefde tijdschrift!

T.v.B.

(1) De bladzijden van « De Schalmei » zullen steeds open staan voor de bespreking van elk actueel onderwerp als dit. (N.v.d.R.)

FILMSTUDIEN

MAANDBLAD voor FILMKULTUUR
Filmnieuws - Filmcritiek - Filmstudiën
en een UITGELEZEN ILLUSTRATIE

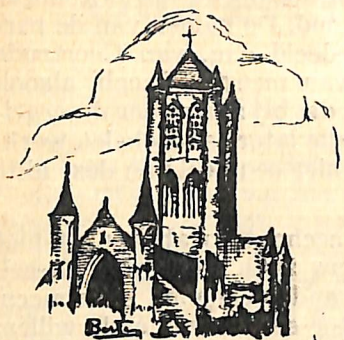
Abonnenten van « FILMSTUDIEN » verzamelen
EEN STANDAARDWERK VAN FILMKUNST

Abonnement 60 fr. per semester
P.C. 863.68 PROJECTA p.v.b.a.
KIPDORP, 38 - ANTWERPEN

Prijs per los nummer, 12,— fr.
Te verkrijgen in alle goede
kiosken en dagbladwinkels

« FILMSTUDIEN » bracht in Vlaanderen een nieuwe strekking
in de filmkritiek en leidt de strijd voor de waardevolle film

Figuren uit Vlaanderens Orgelhistorie

De Gentse Orgelbouwer Meester Jacob van den Eechoute

In « De Schalmey » (jrg. I, nr. 3), wijdde de bekende orgelhistoricus Dr. M. A. Vente, een interessant artikel aan de Vlaamse orgelmakersfamilie Van den Eechoute, waarvan meester Jacob de eerste bekende vertegenwoordiger is. Terecht klaagt de auteur, dat het archiefonderzoek naar Vlaanderens orgelhistorie maar weinig gevorderd is. Onze historici hebben in het algemeen zeer weinig belangstelling getoond over onze Vlaamse orgels en orgelmakers. Wie de drie verschenen delen van het groots opgezette « Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten » van Leo de Wachter naslaat, zal kunnen bestatigen, dat in de bestaande literatuur weinig materiaal voor de geschiedenis van het Vlaamse orgel te vinden is. En toch genoot de Vlaamse orgelbouwkunst eens een wereldreputatie. Daarom verdient ook het mooi initiatief van « De Schalmey » om door een grondig archiefonderzoek meer licht te werpen op het leven en werk van onze grote Vlaamse orgelmakers, alle steun.

Op de werklĳst van de Gentse orgelbouwer meester Jacob van den Eechoute, staan tot nu toe slechts enige reparaties aan het orgel in de St.-Geertruikerk te Bergen-op-Zoom, uitgevoerd in de jaren 1485-1487. « Alles wat we weten over dezen orgelmaker », schrijft Dr. Vente in de vermelde studie, « danken wij aan deze Bergense berichten : uit zijn woonplaats, Gent, geen enkele bijzonderheid. » Naar aanleiding van deze mededeling hebben wij in samenwerking met Drs Marcel Daem opzoeken gedaan in het stadsarchief te Gent. In de registers der schepenen van de Keure vonden wij drie belangrijke akten, waardoor de werklĳst van meester Jacob met drie onbekende orgels kan aangevuld worden. Het zijn drie kleine orgels, die hij in de jaren 1481-1496 voor de Oost-Vlaamse dorpskerken van Bassevelde, Evergem en Nazareth maakte.

BASSEVELDE

De oudste notitie over meester Jacob van den

Eechoute is van 17 Mei 1481. Toen kwam hij bij de schepenen van de Keure te Gent en sloot een contract met Baudin Claeissen en Jan De Decker, kerkmeesters van Bassevelde, om vóór het hoogfeest van Kerstmis aan genoemde kerk een nieuw orgel te leveren mits de som van veertien ponden groten. Het orgel zou door andere meesters, die in de akte niet vernoemd zijn, gekeurd worden en de betaling zou in drie termijnen gebeuren, namelijk een derde deel bij het begin van het werk, een ander derde bij de plaatsing van het houtwerk en de rest bij de aflevering van het orgel. Jan Boone en Rombout Gheerts stelden zich borg voor meester Jacob en Jan de Coc en Pieter Huerne voor de twee kerkmeesters. In dit contract staan enige technische termen, die van belang zijn voor de kennis van dit 15e eeuwse orgel, alsmede voor de werkmethode van meester Jacob van den Eechoute. Wij delen hier dit gedeelte van het contract mede en laten de uitleg van die technische termen aan meer bevoegden in de orgelhistorie over :

« Jacop van den eechoute orghelmaker kent dat hy wel ende duechdelic zonder fraude ofte aerghelist ghenomen heeft te makene ende leverne jeghen baudin claeissen ende janne de decker, Paesschacis zone, als kerkmeesters vander kercken van Bassevelde, een orghele in zulken voormen ende manniere als hier naer verhaelt sal worden, dats te wetene als dat hy de zelve orghele, die inde voornomde kercke van Bassevelde staen sal, lanc leveren ende maken moet vyf voeten van drie derande gheluden, dats te verstaen dat tprincipael weerc vyf voeten lanc wesen moet up hem selven ludende ende een positif in manniere van fluetweercke ende starcweercke ooc up hem zelve ludende twelc ooc twee voeten ende een alf lanc wesen moet al wel ende soffesantelic naer den zelve heesch vanden weercke ter correxien van anderen meesters ende prysers hemlieden dies verstaende, die zy daer overe roupen zullen, so wanneer dat tzelve weerc vulmaect sal wesen, twelc hy ghehau-

den wert te leverne onthier ende kerssavende eerstcommende » (Jaarregister van de Keure, 1481-1482, fol. 169 v°).

Verder nam de orgelmaker de verplichting op zich hetzelfde orgel zijn leven lang te onderhouden voor de jaarlijkse som van twee schellingen gr.

EVERGEM

Het tweede bekende orgel, dat meester Jacob van den Eechoute maakte, is dat van de dorpskerk van Evergem bij Gent. Jammer genoeg heeft de bewaard gebleven schepenakte alleen betrekking op de betaalwijze van het reeds geleverde orgel en vinden wij hierin geen enkel detail over het orgel zelf. Volgens deze akte kwamen op 8 Februari 1496 « Raessen Broumeersch ende Jan Markus, filius Jans, beede kercmeesters gheweest vande kercken van Everghem » bij de schepenen van de Keure te Gent en verklaarden, dat zij aan « meester Jacobbe van Eechout orghelmaker » nog een som van twaalf ponden groten schuldig waren op de rekening « vanden orghete by hem der selver kercken ghemaect ende ghelevert. » Zij beloofden die overblijvende som in drie betalingen te voldoen.

Hieruit mogen wij afleiden, dat meester Jacob van den Eechoute in 1495 of rond die tijd een orgel aan de kerk van Evergem geleverd heeft. (Jaarregister van de Keure, 1495-1496, fol. 56.)

NAZARETH

Voor de parochiekerk van het dorpje Nazareth bij Gent, een bekende bedevaartplaats van O. L. Vrouw, maakte meester Jacob van den Eechoute in het jaar 1498 een nieuw orgel. De aanbesteding geschiedde op 23 Januari 1498 en werd op een chirograaf vastgelegd. Dit document, dat zonder twijfel waardevolle bijzonderheden over het aanbestede orgel kon aanbrenge, hebben wij niet weergevonden. Wij vonden slechts een schepenakte van 16 Februari 1498, waardoor het gesloten contract bekrachtigd

wordt. Toch is ook dit document van bijzondere betekenis om zijn inhoud. De namen van de partijen worden medegedeeld o.m. van Geertrude Guusers, de vrouw van meester Jacob, alsook van zijn zoon Coorin, die bij zijn vader de orgelbouwkunst leerde en die later te Mechelen werkzaam was. Wij laten hier een deel van deze akte volgen :

« Jacob vanden eechoute orghelmaker met gheertrudes Guusers zyne wettelyke gheselnede ende Coorin vanden eechout, selfs meesters Jacops zone, ter eener zyde ende willem danins, gillis blondeel ende daneel bekaert, te deser tyt kercmeesters van onser Vrouwen kerke te Nazareth ter ander, eendrachtelyc comen zyn voor scepenen vanden Keure in ghend kennen ende lyden, dat zy zekeren coop ende voorwaerde ghemaect hebben van eenen nieuwen orghete, die de selve meester Jacop belooft te leverne naer uytwyse van twee cyrographien ghelyc ludende, deen uut den andere ghesneden, in date den xxij^{en} dach van laumaent xcviij (23 Januari 1498 volgens de nieuwe stijl) onder elke van de partyen waren rustende. De welke leveringhe ende vulcomminghe van dien meester Jacop, Gheertrude zyne gheselnede ende Coerekin zyn voornomde zone, elc gheheel over al staende, elc als principael belooft ende versekert hebben up hemlieden ende al huerlieden goed, waert ghestaen, ghelegghen of bevonden sal wesen bynnen Ghend of daerbuuten. »... (Jaarregister van de Keure 1497-1498, fol. 87v°).

Volgens dezelfde schepenakte werd het nieuwe orgel van de O. L. Vrouwekerk te Nazareth aanbesteed voor de som van 27 ponden groten. Het was niet de eerste orgel van deze kerk, want in dezelfde akte lezen wij, dat meester Jacob « een oud posytyf der voorseide kerke toebehoorende » tegen betaling overnam. Dit positief zal wel bij de plaatsing van het nieuwe orgel overbodig zijn geworden in de kleine dorpskerk.

Vermoedelijk maakte meester Jacob van den Eechoute nog andere orgels voor de kerken in en rond Gent. Wie kan hierover aan « De Schalmei » nieuwe gegevens bezorgen?

P. Norbertus TEEUWEN, O.E.S.A.

Olivier Messiaen krijgt nog een Kans in Nederland

Het zal wel niet nodig zijn de critiek die de Nederlandse pers over het hoofd van de Franse componist neerstortte toen deze zijn « Visions de l'Amen » kwam voorstellen, te citeren. Het is voldoende bekend dat die critiek verpletterend was en een zelden geëvenaarde heftigheid aannam. Er is ons geen enkele stem uit het Nederlandse pers-gebouw bekend die voor hem in de bres gesprongen is, geen enkele stem die gepoogd heeft enige mildering in de algemene toon te leggen. Het gaat er niet om dit hier te doen. De Nederlandse pers heeft, met een zeldzame vrijmoedigheid, een eigen oplossing ge-

groot componist is, een mens van geschiedkundige grootheid. En hij wil dat bewijzen met de orgelcomposities van de Franse Meester. Daarom heeft Nederland Messiaen een kans gegeven die vooral de orgelwereld in grote spanning gebracht heeft. In September a.s. zal dhr. Gaalman een buitengewoon belangrijk concert geven te Amsterdam met volgende werken: fragmenten uit « La Nativité du Seigneur », « Corps glorieux » en « l'Ascension ». De 3de Sonate van Paul Hindemith en de première van een nieuw werk van Frank Martin (Passacaglia) zullen Messiaen vergezellen op zijn laatste tocht, in

O. MESSIAEN, de Veelomstredene

vonden voor « le cas Messiaen ». Dit is haar goed recht. De geschiedenis zal uitwijzen wie aan de rechte kant stond. Messiaen heeft zelf gepoogd zijn werk te verdedigen doch in de ogen van Nederland heeft hij als tweede Don Quichotte tegen molens en schapen gevochten.

Toch kwam uit Hengelo het vinnige veto van Alph. Gaalman, onze sympathieke en hoogstaande medewerker. Hij houdt vol dat dit ene concert niet de hele componist in het volle daglicht stelt. Hij houdt vol dat Messiaen wél een

zijn « Visions de l'Amen » voor Nederland of bij zijn rehabilitatie. Gaalman heeft een zeer zwaar en ernstig pleidooi voor de boeg! Wij volgen met de meeste spanning!

Kan de Vereniging voor hedendaagse Muziek en de International Society for Contemporary Music er voor zorgen dat wij, in Vlaanderen, deze orgelgebeurtenis die wellicht muziekhistorisch mag genoemd worden, langs de Radio kunnen genieten?

Hoe studeren onze blinde Collega's?

Het artikel « Blinde Orgelisten » in voorgaand nummer, heeft velen zeer geïnteresseerd. Van verschillende zijden werd om meer uitleg gevraagd, daarom hebben we Br. Alberic verzocht iets meer te vertellen over het schrift en het ontstaan ervan, alles in verband met de muziek, meer bepaald, met onze blinde Collega's. « De Schalmei » draagt deze verhandelingen op aan onze blinde vrienden van het Lemmensinstituut en aan onze zeer sympathieke HH. Courtens en Pochet. (De Redactie.)

In aansluiting met het vorig artikel over blinde orgelisten geven we graag wat nadere uitleg over het geschrift der blinden: het Brailleschrift.

Dit artikel ware echter onvolledig, zo we er de ereplaats niet lieten aan de geniale uitvinder LOUIS BRAILLE, wiens meesterstuk de ganze blindenwereld veroverde en een keerpunt betekende in de evolutie van het blindenwezen. Geleidelijk drong dit zo vernuftig systeem door tot in alle werelddelen, zodat het de blinden mogelijk maakte, door studie en lezing de verlangens van geest en hart te bevredigen. Meteen begrijpen we nu, waarom de blinde de naam van Louis Braille als met heilige verering in zich draagt: niemand beter dan hij beseft wat hij aan diens weldoende invloed te danken heeft.

Zulks betekent nu echter niet dat we ons de

naar eigen vormen. Sommigen zelfs gebruikten systemen uitgaand van een fonetisch principe; anderen ontleenden elementen aan een of ander stenografisch stelsel.

Al die systemen nagaan valt buiten het kader dezer bespreking, hoewel de studie ervan waarlijk de moeite zou lonen: men ziet hoe er steeds gewerkt werd om het cultureel leven der blinden op peil te houden. Ter illustratie vermelden we toch even het MOONSCHRIFT. Het kreeg de naam van zijn uitvinder WILLIAM MOON (1818, Kent) die, spijs zijn toenemende blindheid — hij verloor in 't jaar 1839 gans het gezicht — het doctoraat in de rechten verwierf. Bij het onderricht dat hij aan blinden gaf kwam hij in 1847 op het gedacht een systeem samen te stellen, gefundeerd op vereenvoudigde drukletters:

vóór-Brailleperiode als achterlijk of min ontwikkeld moeten indenken. Ten koste van zeer zware arbeid en veel geduld, werd toen reeds voor het blindenonderricht lijvige boekdelen gedrukt, uitgaande van het principe van reliëfdruk met grote letters.

Dat systeem vond zijn oorsprong in 1784, toen de grote Parijse blindenvriend VALENTIN HAUY naar een middel zocht om zijn eerste blinde leerling, François Lesueur, te leren lezen. Zo verscheen reeds in 1786: « Essai sur l'éducation des Enfants-Aveugles », het eerste boek dus, in reliëfdruk, en wel een van 111 bladzijden! Met de vertaling van dit werk in 't Duitse en in 't Engels vond het systeem weldra ingang in de Instituten, te Berlijn en te Londen in 't leven geroepen naar aanleiding van Haüy's stichting « INSTITUTION DES JEUNES AVEUGLES » te Parijs.

Als men dan de grootte der letters nagaat: 12, 14, 16 tot 22 mm., kan men zich een klein idee vormen van het aantal lijvige folianten nodig voor het overdrukken van een boek! Men bleef echter niet bij die eerste proef; immerdoor studeerde men op meer praktische, aangepaste typen. Ieder land, haast ieder Instituut zocht

dat een 50-jarig bestaan kende, tijdens hetwelk niet minder dan 194.993 banden werden gedrukt!

Voor wat nu het schrijven betreft, kunnen we de zo menigvuldige proeven van die eerste periode tot drie typen brengen. Het eerste — en oudste type, gaat principieel uit van het geschrift der zienden: de hand van de blinde, geleid langs evenwijdige lijnen van een lineair toestel, wordt er geoefend tot het vormen van gewone letters. Terloops weze gezegd dat dit nog op heden wordt toegepast, en wel door blinden die op gevorderden leeftijd het gezicht verloren, zodat ze nog een voorstelling hebben van de vorm der letters. Een tweede groep vertrekt van het druktype: bij middel van een vaklineaal — d.i. een metalen lat, waarin rechthoekige vakjes neven elkaar zijn aangebracht, leert de blinde de drukletters vormen. De derde serie omvat al de apparaten die het drukken met lettertypen beoogden.

Ik weet dat deze zeer beknopte samenvatting onvoldoende is om weetgierigen op dat stuk te bevredigen. Het volstaat echter — en daar gaat het feitelijk om — ons te doen inzien, welk een doolhof van schrijfwijzen en drukvormen het

den ontwikkelden blinde bijna onmogelijk maakte, zijn vleugels uit te slaan en nader kennis te maken met buitenschoolse blindenliteratuur.

Nu begrijpen we ook best welk een drang Louis Braille bezielde naar een oplossing voor dit zo gewichtig en dringend vraagstuk. Want, Braille bezat een schrandere geest, en trok reeds, vanaf zijn prilste jeugd, de aandacht zijner meesters op zich. Hij werd te Coupvray geboren (Seine et Marne), op 4 Januari 1809. Een schikking der Voorzienigheid mag het heten, dat hij, die op driejarigen ouderdom het gezicht verloor, spelend met een puntig werktuig van zijn vader, die zadelmaker was, een *stift*, die hem het gezicht ontnam, later zou benuttigen om het gezicht aan zijn lotgenoten weer te geven. Vanaf zijn intrede in het Instituut te Parijs, bemerkte men bij Braille reeds veel verstandelijke aanleg, en met de jaren groeide in hem de belangstelling in de wetenschappen. Door het volgen van lezingen en conferenties aan andere inrichtingen wist hij zijn litteraire geest het nodige voedsel te verschaffen, wijl hij zijn muzikale vorming kon bewerken onder leiding van welwillende muzikelaars, die, zoals dit toen meermaals gebeurde, hun talent ten dienste stelden van begaafde blinden. Vooral in 't orgelspel muntte hij uit, zodat hij in verschillende kerken van Parijs den dienst waarnam.

Dit alles wijst er op hoezeer Braille zijn vorming ter harte nam; voeg dan daarbij dat die leergierigheid gepaard ging met een innemend en opgeruimd karakter, en men begrijpt dat het Instituut aan hem, spijs zijn wankel gezondheid, een flink leerling en later, in 1828, een uitmuntend leraar had : zo ijvervol zijn studieperiode was, zo offervaardig en verzorgd waren zijn lessen.

Hoe nu zijn droom, het lezen bij blinden te zien vergemakkelijken, door hem zelf werd verwezenlijkt, vindt zijn ontstaan in een soort stenographisch puntschrift, « *écriture nocturne* », door een vernuftig ingenieur, Charles Barbier, uitgedacht, met het oog op kriegsverrichtingen. Van dit systeem, dat buitengewoon veel schrijfruimte vergde, en bovendien enkel oog had op de klank van het woord, behield Braille enkel het princip van het *reliefpunt*, waarmee hij een gans nieuw stelsel uitvond, bestaande uit slechts zes punten, en dat, door zijn 63 onderlinge combinaties, al de letters, cijfers, muziektekens, verkortingen, enz. kan weergeven. Een geniale uitvinding voorwaar, die al het voorgaande verre overtrof, hoe wijselijk dit ook was uitgedacht. Niet alleen werd het lezen er door vereenvoudigd, doch, wat Braille's vinding niet minder verdienstelijk maakte, het schrijven, en wel de juiste weergave van het woord, werd nu voor eenieder mogelijk. Een nooit te overschatten

weldaad! Want nu staan blinden, voor wat de mogelijkheid op dit stuk betreft, haast op gelijken voet met hun ziende studiemakkers : alles kan nu in hun schrift worden overgeprikt.

Zoals alle uitvindingen kende Braille's meesterwerk ook zijn beproeving bij zijn ontstaan en eerste levensjaren : van hogerhand vond het brailleschrift niet dezelfde geestdrift als die, welke het van meetaf mocht ondervinden bij leerlingen en leraars. Mogelijk ging het hier om reden van technische of financiële aard... Hoe het ook zij, leerlingen en leraars gebruikten het stilaan voor eigen rekening; middelerwijl vond Braille tijd om er verbeteringen aan toe te brengen. Hoewel hij er in 1829 klaar mee was, — hij was toen 20 jaar oud —, mocht zijn systeem eerst twee-en-twintig jaar later officieel ingang vinden! Tijdens de laatste prijsuitdeling die Braille meemaakte, zwoer zijn Bestuurder in het openbaar zijn dwaling af, belichtte de grote verdiensten van het Brailleschrift, en schreef dit voortaan als officieel voor in het Instituut.

Enkele dagen daarna, op 6 Januari 1852, stierf Louis Braille op den ouderdom van 42 jaar. Hij mocht toen waarlijk zeggen : « *Je sens que ma mission est terminée* » » Zijn zwakke borst liet hem de laatste jaren niet meer toe zijn lessen regelmatig voort te geven. Hij verbleef echter aan het Instituut verbonden, door gans zijn omgeving gewaardeerd en bemind. Van hem getuigde één zijner collega's : « *La physiologie douce et calme de Braille, son paisible sourire, révélaient les aimables qualités dont il était doué; sa foi solide et vive, sa générosité le portaient au bien; il mettait à aider les malheureux une délicatesse et une simplicité toutes chrétiennes...* »

Zo vroeg ging dit mooi leven heen! Het Instituut behield zijn borstbeeld; in zijn geboortedorp Coupvray werd een monument te zijner gedachtenis onthuld: Frankrijk schonk hem de orde van het erelegioen; doch de grootste, de schoonste hulde, die Louis Braille werd gebracht, was die van gans de wereld : in alle landen, alle werelddelen is thans zijn geschrift verspreid en officieel erkend! Terecht mocht één zijner lotgenoten verklaren : « *Braille, wat we thans zijn, zijn we U verschuldigd. We danken God, die ons U geschonken heeft!* »

In welke verhouding de blinden steeds stonden tegenover de muziek valt niet moeilijk te bepalen : uiterst gevoelig voor gehoorzaamdoening, vindt een blinde een overgroot genot in de muziek; er ontstaat dan, als gevolg, een drang naar de beoefening ervan. De tijd heeft daaraan nog niets veranderd, in den loop der geschiedenis hebben de blinden de muziek steeds met

voorliefde beoefend. Niet altijd echter werd bij hen de muziekstudie door recreatieve motieven geïnspireerd : de gedachte aan de toekomst noopte er hen vaak toe van de muziek een beroep te maken. En al ging, reeds van oudsher, de bezorgdheid der bestuurders van blindeninstituten naar het tekeer gaan tegen blinde straatmuzikanten, toch kreeg de grondgedachte van Valentin Haüy hieromtrent, in alle landen stilaan meer vorm : begaafde blinden hebben het recht zich op om 't even welk instrument te vervolmaken ten einde, na zich in staat te hebben gesteld hierover te kunnen verantwoorden, zich een bestaan te verschaffen en zich het vertrouwen van hun evenmens waardig te maken.

Dat die muziekvorming zo maar niet als van een leien dakje liep kan men begrijpen als men bedenkt dat er niet veel muziekmateriaal voorhanden was. Het ging hier niet zoals bij de gewone leesmethode : reliëfdruk van de muziek was praktisch een onmogelijkheid. Men nam dan maar zijn toevlucht tot letters C D E F enz. Weer een toepassen van velerlei systemen. Daarbij kwamen dan nog de uiteenlopende opvattingen nopens het muziekonderricht : in zijn « Essai sur l'instruction des aveugles », gewaagt Dr Guillé, in 1817 bestuurder van het Inst. Nat. des Av. de Paris, van een leerprogramma, gans afgestemd op dat van het Conservatorium. Simon Sechter (Blindeninst. te Wenen), houdt er een gans tegenovergestelde opvatting op na : ...niet zo nodig voor blinden, noten te kunnen lezen; wijl in Duitsland het muziekonderricht bijna uitsluitend op 't gehoor wordt gegeven.

Het Brailleschrift bracht hier weer de redding, en de eenmaking van het Braillemuziekschrift, door het Congres te Keulen in 1888, mag als een historische gebeurtenis worden genoemd. Toch was daarmee het vraagstuk niet volledig opgelost : beperkte verkeersmiddelen, isolering, waren alsdan oorzaak dat die eenmaking niet ten volle kon worden doorgedreven in alle werelddelen. Want, hoewel het brailleschrift haast algemeen in gebruik was, hielden sommige landen, althans voor muziekcopij, er een eigen dispositie van tekst op na; slechts na het Congres van Parijs in April 1929 werd die eenmaking volledig bekrachtigd. Een schakel werd geworpen naar Noord- en Zuid-Amerika; door de zor-

gen van de « American Braille Press » zelf werd een onderlinge verstandhouding tussen de verschillende landen verwezenlijkt, en in een « Notation Musicale Braille » werden de grondprincipen op wetenschappelijke basis vastgelegd met inachtneming van lichte wijzigingen die hier en daar reeds bestaansrecht kregen. Ter verklaring hiervan geven we een typisch voorbeeld :

In Frankrijk wordt de muzikale tekst in zinnen ingedeeld : men schrijft dus eerst 4 of 8 maten voor de rechter, waarna dezelfde maten voor de linkerhand. In Engeland gaat de bezorgdheid naar het globale van iedere maat : men schrijft vertikaal, « bar by bar » d.i., van iedere maat eerst de baspartij, waarna tenor, alt en sopraan. In Amerika vindt men het geraadzamer de ziende partituut zo getrouw mogelijk in Braille weer te geven. In dit systeem, « bar over bar » genoemd, wordt dus een pianotekst op twee, een orgelstuk op drie lijnen geschreven. Zulke vrijheden blijven nog steeds het voorrecht van sommige landen daar ze feitelijk in niets het algemeen karakter van het muziekbrailleschrift schaden. Integendeel, zij geven een breder kijk op de techniek en laten eenieder toe zijn voorkeursysteem te behartigen. Dàar waar het echter gaat om de **voorstelling**, dus schrijfwijze van noten, rusttekens, enz., kortom, voor al wat de weergave van de muzikale tekst betreft, blijft een eenheidsformule vastgelegd voor alle laden. Zo is het voor ieder blinde muzikant mogelijk elk systeem te ontcijferen. Hier in België, bijvoorbeeld, werden onze blinden tot ongeveer 1930 in het oud systeem, maat per maat », opgeleid. Thans, omwille der zo rijk gevarieerde buitenlandse muziekliteratuur zijn ze vertrouwd met al de schrijfwijzen.

Als men dan nagaat dat voor alle andere vakken, wetenschappen, wiskunde, om 't even welke talen, steeds dezelfde zes puntjes als de sleutel vormen om dit alles in de blindentaal om te zetten, staat men met bewondering tegenover die zo geniale uitvinding, die we aanzien als een Zegen van Hierboven. De geestelijke verheffing waartoe het Brailleschrift de blinden in staat stelt, wendt hun geest af van de beproeving die op hen weegt en brengt hen dicht bij het Schone.

Br. ALBERIC.

Brief uit Denemarken

Vooraleer we langs onze Deense Correspondenten zullen trachten door te dringen in het wezen der orgelkunst in Denemarken, hebben we gezorgd voor een aangename versnapering uit dit land, door middel van een brief ons gestuurd door de **jongste organist ter wereld** : Svend Ajstrup.

* * *

Bedste Ven Svend, Vi har med Tak modtaget Deres skonne Brev for laeserna fra « De Schalmei » og vi horer meget gerne fra Dem engang ved Lejlighed. Vi sender Der om kort Tid en Brev. Venlig Hilsen for Deres Familie og alle Orgelvenner. (Redaktor.)

* * *

Ik ben op 29 December 1933 geboren in het vriendelijk glimlachend Himmerland. Naar wat mijn ouders vertellen voelde ik me reeds als klein kind zeer tot de muziek aangetrokken. Ik ging bijna altijd mede naar de kerk waar mijn vader organist is. Toen ik acht jaar oud was begon ik, onder vaders leiding het orgel, waarvan de muziek mij al dadelijk bekoorde, te bespelen, zodat ik er mij zeer vlug in thuis voelde. Al spoedig vroeg ik aan vader de toelating de goddelijke diensten te mogen begeleiden, toelating welke ik verkreeg en waardoor mijn vaardigheid groter en groter werd zodat ik reeds op elfjarige ouderdom vader's plaats in de kerk kon innemen. Ik speelde tijdens de goddelijke diensten, bij bruiloften en begrafenis, en in de loop van het jaar verving ik de organist der Nabokerk. Toen deze plaats vrij kwam deed ik mijn aanvraag en kreeg ze. Toen was ik 12 jaar. Nu wijd ik me heel en al aan mijn muzicaal werk en fiets door weer en wind de zes-kilometer lange weg naar de kerk. Het is een werk dat me zeer verheugt en ik span al mijn krachten in ter wille van de eer Gods.

Mijn opleiding tot organist heb ik te danken aan mijn vader, onderwijzer en organist : K. Ajstrup. Hij heeft me in de loop van het jaar

veel geholpen bij de voorbereiding tot het examen van organist. De toelating om hier aan deel te nemen werd me echter door het ministerie, wegens mijn jonge leeftijd, geweigerd. Ik bekleed nu de plaats van organist in de Flejborgkerk. Daar bevindt zich een orgel met 13 registers, gebouwd door de orgelbouwer Joh. P. Andreassen, Ringkøbing. Doch ik speel dikwijls voor vader in de Gunderstedkerk waar er een orgel is gebouwd door Frobenius, orgelbouwer te Horsens. Elke dag werk ik verder opdat er geen stilstand doch vooruitgang zou zijn. Nu aanstaande Zondag, wil ik, in een dienst voor onze geliefde Koning Kristian X, Aase's Dood van Grieg als Prae-, en de Largo van Händel als postludium spelen. Ik speel het liefst kerkmuziek, prae- en postludia op gekende psalmmelodieën maar ook voor Bach, Händel en Mendelssohn heb ik een voorliefde, en het Pelgrimskoor van Wagner is een wonderschoon muziekstuk... maar tegenwoordig is dat hier moeilijk te verkrijgen. Onlangs studeerde ik « Judex » van Gounod en de muziek van ons Nationaal toneel spel Elverhøj met muziek van Kuhlau (1).

Ik kan echter niet al mijn tijd aan muziek wijden daar ik nu mijn studies begonnen ben aan de Hogere Burgeschool te Aars, maar ik ben thuis en vader vervangt mij wanneer er kerkelijke plechtigheden zijn tijdens de schooluren. Op deze manier helpen we mekaar.

Toen ik de plaats kreeg van organist in Flejborg, werd ik uitgenodigd om voor de Deense Radio te spelen. Ik heb wat geaarzeld en het dan toch gedaan. Dit gebeurde op het orgel in de Budolfikerkerk (de Domkerk van Aalborg). Dit is een orgel met 81 stemmen over drie manualen

maar bij de uitzending bediende ik mij slechts van 18 stemmen. Daarna beproefde ik het met het volle registerbord. Het was heerlijk! Wanneer ik hieraan denk is mijn orgel in de kerk van Flejsborg maar armtierig, maar misschien krijg ik later wel eens een groot orgel! Ik tracht er naar onderwijzer te worden zoals mijn vader, en een organistambt te krijgen met een groot orgel. Hier in Denemarken gaat het ambt van onderwijzer dikwijls samen (vooral op het platte land) met dit van organist.

Ik studeer ook piano en ik heb een buitengewone muziklerares in de persoon van Mej. Else Lyngsó.

Ik heb nu een en ander verteld over mijzelf en over mijn werk. U heeft mij hierom gevraagd en ik heb aan uw wens voldaan.

Het is wel te verstaan dat ik een gewone Deense jongen ben die zich verheugt over zijn werk in God's Huis en ik wou graag dat ik er zou kunnen in slagen « at give Gud alene Aren » enkel God de eer te geven!

Sóttrup.

Svend AJSTRUP.

---

(1) Lees oproep op bldz. 89.

De Orgelmuziek in onze Stadskerken

« Echter kunnen wij ons best doen. »... Met dit woord eindigde het laatste artikel onder dezelfde titel in nr. 2 van dit blad.

Dit is de hoofdzaak en het allerbelangrijkste : dat wij steeds ons best doen. Er zijn een massa organisten die, bij het in dienst treden, bezielde zijn met de beste voornemens : het moet gedaan zijn met die verwaterde stukken in de huwelijksmissen! er mag niet gespeeld worden onder de Requiemmissen, doch waar het moet zullen alle wansmakelijkheden en heidense doodszangen geweerd worden! enz. enz.; er zijn een massa organisten vol enthousiasme voor hun godsdienstige en pædagogische taak wanneer zij in het bezit komen van hun orgel, doch het is zo moeilijk dit enthousiasme fris en ongeschonden te bewaren. Er is de dagelijkse sleur die geen rekening blijft houden met principes en voornemens.

De dagelijkse sleur, wij kunnen die niet onderschatten! Het vraagt een sterkte en een jonge geestdrift om zich niet te laten afleiden. Op den duur worden wij het beu steeds te vechten tegen de opdringerige eis van de mensen : « Mr. zal toch zeker de Bruidsmars spelen? » In den beginne verzet u zich daar tegen, doch de mensen houden verbeteren aan : zonder de Bruidsmars van Mendelsohn lijkt hen het huwelijk haast ongeldig! En... na een half jaar speelt u na elke huwelijksmis de Bruidsmars met een grote B. Het is toch maar alleen op die speciale gelegenheid en... als de mensen daar nu zo aan houden! Een maand later speelt u « op aanvraag » de Bruidsmars van Grieg; de mensen houden daar ook zo aan. Een maand later speelt u het werk van Wagner dat dezelfde titel draagt, ver-

volgens « de Mars der Edelen », « Intimité » van Chopin, enz. enz. ,« alles op aanvraag ».

Na één jaar speelt u alles wat men wil en heeft u volledig toegegeven aan een smaak die de mensen bedorven heeft en uw eigen kunst laat bekijken van uit een zeer kleine hoek. Van uw heerlijke voornemens rest geen iota meer.

« U » — Wie wordt daarmee bedoeld? Wie wordt in dit korte woordje bedoeld? U, Geachte Lezer, wordt daarvan beschuldigd! Ondergetekende wordt daarmee beschuldigd! Haast alle organisten beschuldig ik daarvan. Wij horen bovengenoemde werken in onze Kathedralen, gewone stadskerken, kerken van provinciesteden, kerken van grote en kleine dorpen en niet alleen in de Nederlanden. U zult me zeggen : « Ja, we mogen toch ook niet te puriteins willen zijn. Soms zal de mars van Mendelsohn of van een andere componist toch niet zo misplaatst zijn! » Dat is ook soms onze mening, en dat is werkelijk zo. Doch wanneer wij niet categoriek en beginselvast doorzetten vervallen wij uiteindelijk in de oude wangebruiken.

Het is echter niet steeds de schuld van de organist. Hij kan er wel eens toe gedwongen worden. Dan treft hem geen schuld natuurlijk. Doch een verklarend woordje zal de overheid licht van mening veranderen.

Wat moeten wij dan wel spelen bijv. op een huwelijksmis?

Over korten tijd hoorden wij in een gesolemniseerde huwelijksmis uitsluitend werken van Bach. Naar ik vernam had de zeer muzikale familie dit zo geregeld. Dat is een zeer zeldzame uitzondering en het is niet nodig dat wij dit

steeds doen. Wanneer wij echter informeren naar het mogelijk lidmaatschap der bruid of de bruidegom bij een godsdienstige vereniging, kan men met veel succes hun bondslied spelen. Bij ons hebben wij bijv. het lied der K.S.A., der Scouts, B.J.B., K.A.J. enz. Speel dit gerust doch doe het organistiek. Het K.A.J.-lied bijv. in de oorspronkelijke versie, klinkt zeer vulgair op het orgel. U kunt het echter goed aanpassen en gebonden spelen met volledige akkoorden. Er is verder een onuitputtelijke schat van werken of fragmenten van grote orgelcomposities. die voor zulke gelegenheden goed figuur slaan : Finale uit de 2de Symph., Introductie van de 5de en 6de Symphonie van Widor; fragmenten uit de Symphonieën van Vierne; sommige van Guilmant, een paar van Lemmens, Saint-Saens, Van Durme, De Boeck, zelfs van Callaerts en Mailly is een en ander nog bruikbaar; voor organisten van minder technische vaardigheid zijn er werken te over die zeer geschikt zijn, bijv. uit de

bundels van Van Durme, Moortgat, C. Franck, Flor Peeters, Van Puyvelde en vele andere die reeds meermalen in « De Schalmei » vermeld werden.

Deze opsomming wil geen criterium zijn. Er kunnen natuurlijk steeds klassieke en moderne werken uitgevoerd worden die per se veel beter en veel hoger staan, doch er wordt niet gevraagd dat men de mensen een haast niet te verteren compositie voorspeelt op dagen van uitbundigheid. Doch laten wij vooral in de goede smaak blijven en binnen de geest van de kerk.

Wij moeten onszelf daarin niets wijs maken. Wij kunnen daarin samenwerken en met mekaar overleg plegen. Wij moeten ons schrap zetten in ieder geval, tegen de wansmakelijkheden en voor ons toch steeds vernederende uitvoeringen. Dit zijn wij verplicht aan ons zelf, aan onze heerlijke kunst, aan ons Geloof!

JOHAN.

OPROEP TOT DE ORGEL-COMPONISTEN EN MUZIEKUITGEVERIJEN IN VLAANDEREN EN NEDERLAND !

Wij richten een dringende oproep tot U in het belang der algemene Nederlandse Orgelkunst. Er wordt geklaagd, en terecht, dat onze orgel composities geen verspreiding vinden in het buitenland. Wij hebben besloten voor de betekenis der orgelkunst uit te lande, onze orgelwerken te propageren. Voor het ogenblik staan wij in betrekking met zeer degelijke organisten en organologen uit steden en dorpen in het buitenland, o.m. Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Amerika, Zuid-Afrika en over korte tijd Zwitserland en Portugal. Stuur ons een of meer exemplaren van eigen orgelcomposities of bij u uitgegeven werken. Wij sturen die kosteloos naar de verste uithoeken dezer landen waar die werken anders nooit komen zullen en nimmer zullen gespeeld worden. Collega's van onze correspondenten zullen later hun commande sturen en er zo voor zorgen dat de eerste zending die u ons stuurt, zelfs financieel geen schade zal betekenen. Wij zullen u bericht sturen voor welk buitenlands organist uw werk bestemd werd en welke zijn mening daarover was.

Uw daad is er een van hoog culturele waarde! Wij behouden ons echter het recht voor, minder geschikte werken terug te sturen.

Alles te sturen naar het Redactie-Secretariaat. Beste dank bij voorbaat.

DE REDACTIE.

TE KOOP : 3 MAN. ORGEL Cavaillé-Coll Mutin

28 STEMMEN — BARKER-PNEUM. I
ELECTR. WINDVOORZ.

I N P E R F E C T E S T A A T

Brieven en inlichtingen: Adres Inl. P. De Groot,
Suezkade, 11b DEN HAAG (Nederl.)

ORGELADVISEURS

I. RUDOLF AGRICOLA

Naast en tussen opdrachtgevers en bouwers van het orgel, heeft zich in de loop der tijden een figuur ontwikkeld, die zo langzamerhand is uitgegroeid tot de onmisbare derde: de adviseur. Zijn officieel bestaan was aanvankelijk onbekend, dat èn opdrachtgever èn bouwer voor het nieuw te bouwen orgel van hùn kerk en voor hun parochie of hùn convent soms voor moeilijke-

instrument. — We spreken hier natuurlijk over het geval van den organist die hart heeft voor zijn orgel en die zijn vak verstond.

Was Rudolf Agricola zulk een vakman? De oudste vermelding van zijn bemoeiingen met het orgel in Sint Martini te Groningen, waarover in de handboeken van de orgelgeschiedenis zo lustig op los gefantaseerd wordt, beperkt zich tot

RODOLPHVS AGRICOLA.

RODOLPHVS AGRICOLA natus Bassel. 1485.
di-patre Curione, atque Groeningæ educa-
tus moritur quinto Kalend. Nouembris, at-
que Heidelbergæ sepelitur in cuculla vti ius-
serat, apud Minores. Hic primus Græcas lit-
teras Germaniæ intulit. Eius opera à propa-

den kwamen te staan, waarin zij raad zochten bij derden. Deze raad was occasioneel en de man die adviseerde, « ging », na zijn advies, « over tot de orde van den dag ». Hij maakte van zijn adviseren geen beroep.

Wie was de raadsman? Vaak — en het lag voor de hand — was het de organist. Hij toch was de man die in de praktijk het meeste belang had bij de inrichting van het nieuwe instrument. Hij was op de hoogte van de nieuwe muziek; de vernieuwingen die bij andere orgels waren aan- gebracht kende hij en hij wenste ze voor zijn

deze ene zin in Opmeer's Opus Chronographi- cum (Antwerpen, 1611) : « Fertur et organum pneumaticum in Divi Martini Groningae extruxisse. » — Hij heeft het orgel in Sint Mar- tinus te Groningen opgericht.

Agricola was een geleerd en bereisd man. In Italië had hij de klassieke vorming van de jonge Renaissance genoten en er naast literaire stu- dies en schilderkunst ook muziek beoefend. Was hij niet een tijdlang organist aan het hof van Ferrara, eer hij naar de Nederlanden terugkeer- de en in Groningen stadssecretaris werd? Zijn

tijdgenoten schatten zijn spel te Ferrara zeer hoog : hij zou elk ander organist kunnen uitdagen. Hij werd er ook ruim voor betaald en verwachtte — naar hij in 1476 aan zijn vriend Waltherus van Gouda schrijft — dat de vijf goudstukken die hij er per maand voor ontving, tot zes zouden verhoogd worden.

Het moet een enthousiast en prettig slag mens zijn geweest, die laat-vijftiend-eeuwse Italiaanse Humanisten. Zij hadden een nieuwe wereld ontdekt in de Griekse cultuur en met dit ideaal wilden zij heel de wereld vergulden. Agricola ging naar Groningen terug om het gelukkige, van schoonheid doorgloeide leven aan de jeugd van zijn vaderland over te dragen. Zijn betrekkingen daar ontvingen hem zo goed als het maar kon : Hij kreeg er een post in het stadsbestuur, waardoor hij invloed kon uitoefenen. Maar hoe bitter is hem dit alles tegengevallen! Hij was er nog maar kort, toen hij aan een vriend in het Zuiden schreef, dat hij niemand had gevonden die smaak had in de beoefening der letteren zoals de humanisten dat kenden. Voor alles voelde Agricola zich dus de humanist. In dit kader paste ook de beoefening der vocale en instrumentale muziek. Zijn orgelspel in Ferrara noemt hij zelf in de hoger vermelde brief « mijn oude beuzelarij ». Was het omdat de Groningers hem niet in de literatuur volgden, dat hij hen nu met zijn muziek trachtte te overtuigen en hij zich met het Martini-orgel ging bemoeien? †

Om de uitdrukking « mijn oude beuzelarij » naar waarde te beoordelen, mogen wij de context noch de omstandigheden vergeten, en de bekwaamheid van Agricola zullen wij moeten vinden in het midden tussen de bescheidenheid die spreekt van « beuzelarij » en de vrienden-trots, die zegt : « organa denique tam pulsabat egregie ut omnes seculi sui potuisset ad certamen provocasse », — zulk een uitnemend organist was hij geworden, dat hij elk zijner tijdgenoten mocht uitdagen.

Intussen maakt geen enkele bron melding van een « opleiding » tot orgelbouwer. Maar uit de hardnekkigheid waarmee de Groningse geschiedenis hem de bouwer van het Martini-orgel blijft noemen, mogen we toch wel besluiten, dat dit bericht, ontdaan van provinciale en locale trots, gegrond moet zijn op een daadwerkelijke steun bij de vervaardiging van dit orgel.

De trots der Groningers zal niet weinig geprikkeld zijn bij de herbouw van hun kerk en de bekroning daarvan met een voortreffelijk orgel. Na de torenbrand en een instorting in 1465 en '68 werd in 1469 een begin gemaakt met de herbouw. Wanneer Agricola in 1477 in Groningen terugkomt, is de kerk bijna gereed en de « uomo universale », waarvoor elke humanist zo

graag wilde geteld worden, « bouwt » er het orgel in 1479. Wat betekent dit? Gebrek aan preciese gegevens geeft ons ruimte voor de volgende oplossingen :

1. de nieuwe stadssecretaris bekostigde de bouw;
  2. de rusteloos experimenterende renaissance-mens Agricola — ook de alchemie was een geliefkoosde bezigheid van de humanist — die in Italië en elders het orgel leren kennen in zijn nieuwe gedaante, zette zich aan het werk en ontwierp de plannen voor het Martini-orgel;
  3. hij stond aan de schaaf- en gietbank en construeerde en intoneerde eigenhandig de pijpen;
  4. hij adviseerde opdrachtgevers en bouwers.
- Welke van de vier soluties wij ook kiezen, Agricola heeft zijn taak zó goed volbracht, dat « zijn » orgel tot aan de laatste verbouwing goeddeels is behouden gebleven en « zijn » pijpen voor een deel ook nu nog klinken.

De eerste oplossing kunnen we terzijde leggen : De humanisten behoorden in de regel niet tot de meest kapitaalkrachtigen en bovendien zou Agricola's aandeel dan in andere bewoordingen zijn overgeleverd.

Zouden wij de plank ver misslaan, als wij de drie overige oplossingen in hun geheel op Agricola toepasten? Nauwkeurige archiefstukken hiervoor ontbreken helaas. Niet alleen voor Agricola en Groningen, maar ook voor de Nederlandse, de Duitse en de Italiaanse orgelbouw. In het laatste werk van Knud Jeppesen, « Die Italienische Orgelmusik am Anfang des Cinquecento » (1943), waar de geschiedenis der Italiaanse orgelbouw van de 14de, 15de en 16de eeuw uitvoerig wordt aangehaald, komt noch de stad Ferrara noch het hof van Ercole d'Este voor. We zijn dus niet ingelicht over de orgels uit Agricola's onmiddellijke nabijheid. Maar in de steden uit zijn omgeving werden in de tijd die hij in Italië doorbracht, vele orgels gebouwd of vernieuwd. Jeppesen bespreekt ze uitvoerig en de « Note d'archivio » geven er vele. Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat dit alles aan hem voorbijgegaan is. Evenmin zullen de Duitse en de Nederlandse vorderingen aan zijn aandacht ontsnapt zijn, ook al spreekt hij over zijn aanraking met het orgel bescheidennerwijze van zijn « oude beuzelarij ».

Maar Agricola zou de eerste niet zijn, die zijn spel in hoge mate afhankelijk wist van de kennis van het instrument en de bouw ervan. In die dagen was men nog zo gelukkig om als vanzelfsprekend aan te nemen, dat theoretische kennis weinig zin had, wanneer zij niet vergezeld ging van een goede ambachtelijke kunde. Het behoeft weinig betoog, dat een adviseur gewapend en

met theoretische kennis en met de praktijk van het schone ambacht eerstens sterk in zijn schoenen staat tegenover zijn principalen en tweedens dat het werk, tot stand gekomen in innige samenwerking tussen opdrachtgevers, raadsman en vaklieden, een solide en een schoonklinkend instrument kan worden.

Mogen we het samengaan van deze gelukkige factoren bij het Agricola-orgel van Groningen aannemen? De overblijfselen van het vijftiende

eeuwse instrument en de taaie traditie pleiten ervoor.

De archiefvorschers en documentenspeurders mogen het mij vergeven, als ik heb misgezien. Maar uit de weinig gegevens die mij ten dienste stonden, heb ik gemeend dit beeld van onzen eersten Nederlandsen orgel-adviseur te mogen ontwerpen ter vervanging van de traditionele mistekeningen die van het ene handboek in het andere overgaan.

Amsterdam.

PIET VISSER.

ORGEL- en PIJPENMAKERSGILDE

VERSLAG

DER ALGEMENE VERGADERING

Op 5 Mei 1947 werd te Brussel in de Handelskamer overgegaan tot de eerste algemene vergadering der orgel- en pijpenmakersgilde. Als eerste punt werd een klare lijn getrokken nopens de benoeming en de verkiezing van Deken en Voorzitter.

Een Deken wordt officieel « voor het leven » benoemd. M. Delmotte zal dus dezen titel blijven behouden. M. Anneessens werd, op de orgeldagen te Gent, door de orgelbouwers, als leider verkozen. Hij is dus Voorzitter van de orgel- en pijpenmakersgilde.

Vervolgens ging men over tot het bespreken der statuten, die, na een gemoedelijke en

openhartige gedachtenwisseling, goedgekeurd werden.

Nog enkele huishoudelijke aangelegenheden werden aangesneden, die echter op de volgende vergadering meer uitvoerig zullen worden behandeld.

Elf Firma's hadden aan den oproep beantwoord. Drie, door hun bezigheden weerhouden, lieten zich verontschuldigen, doch wensden ook bij de gilde aan te sluiten.

Deze vergadering mag welgeslaagd heten. De belangstelling waarmee ze werd gevolgd, en de goede onderlinge verstandhouding waarin ze verliep, laten voorzien dat de zo pas gestichte gilde tot een bloeiend organisme zal uitgroeien.

De Secretaris,

(Ingezonden.)

A. STEVENS.

KERK en CONCERTORGELS

M E C H A N I S C H

P N E U M A T I S C H

E L E K T R I S C H

DE

Firma J. STEVENS, Duffel

Gesticht in 1840

STELT ER PRIJS OP ALLE ELEKTRISCHE ORGELAPPARATEN,
COMBINATIECENTRALEN en SPEELTAFELS, zelf te vervaardigen !

Orgelliteratuur

Jos. VAN AMELSVOORT : 5 **Fantasien van Telemann**, voor Orgel. — Edition Heuwekemeijer, A'dam. 3,50 Fl. Registratie : Albert De Klerk.

G. Ph. Telemann was een tijdgenoot van Bach en Händel en met de eerste zeer bevriend. Philipp Emmanuel Bach had hij ten doop gehouden. Hij was een bovenmatig vruchtbaar componist en schreef meer dan Bach en Händel samen.

De 5 Fantasieën tekenen zijn karakter te voeten uit. Zij zijn van Bach noch van Händel. Zij missen de ernst van de ene en de schittering van de andere. Zijn dieptemomenten liggen in het musicale beeld, niet in de uitgedrukte gedachten. Over het gehele werk ligt een getempered vreugde, een innigheid die zeer weldoende is.

Jos van Amelsvoort heeft een steen gevoegd aan het gebouw der orgelkunst, een steen van goede grondstof en grondig, deugdelijk maaksel. De registratie van Albert De Klerk is naar de stijl en naar de geest van elk onderdeel onverbeterlijk op een klassiek orgel. Het zal echter op vele romantische orgels en vooral op veel orgels der laatste vijftig jaar moeilijk te volgen zijn daar waar steeds de Trompet van het groot orgel voor zulke doorzichtige muziek voorgeschreven wordt. De Trompet van die periode is te overheersend en te dik in de lagere tonen. Een goed organist zal zich echter gemakkelijk kunnen aanpassen. Trouwens het is zeker de regisseur niet die daarvoor enig verwijt verdient. Geen degelijk organist zal de vreugde die dit werk hem schenken kan, willen missen. De uitgave is voornaam en stijlvol. Zeer aanbevolen. Fantasien met één e, kan u dit verrechtvaardigen?

Hennie SCHOUTEN : **Fuga op Psalm 68**. — Edition Heuwekemeijer. Fl. 1,50.

Een fuga is een fuga. Genieën als Bach konden zelfs in een fuga een sterk lyrisme leggen, ik zou haast zeggen dat men sommige fuga's in de rubriek der programma-musiek zou kunnen onderbrengen; het is natuurlijk fel overdreven geformuleerd, doch wanneer wij enkele delen beluisteren bijv. van de fuga in La kl. — sol kl. — do kl. — mi b. — en meerdere andere, dan staan wij verbaasd over de expressieve kracht die uitgaat van dit bij uitstek neutrale onderwerp. De fuga van Hennie Schouten is flink gebouwd, volmaakt organistiek geschreven, echter zonder opvallende muzikaliteit. Een degelijke schoolfuga die als studiemateriaal een goede kans kan krijgen. Aanbevolen. Zeer verzorgde uitgave.

Albert DE KLERK : **Tien Orgelwerken**, Deel I. — Heuwekemeijer. Fl. 2,70.

Dit eerste deel bevat vijf eerste orgelwerken uit de gehele bundel van steeds gevraagde orgelwerken, omdat ze door hun omvang en het gelegenheidskarakter steeds practisch zijn. De eerste blik op deze composities stemt sympathiek en dit gevoel verstevigt naarmate men ze doorspeelt. Albert De Klerk legt met deze enkele stukken getuigenis af, een gedegen technicus, doch vooral een beschaafd, welsprekend musicus te zijn. Het eerste, eenvoudig verhalend «Dialog», het nobel-droeve «Lamento», de forse Toccata en de dromerige «Pastorale» zijn alle werken die persoonlijk en vast geïnspireerd zijn. Zijn het geen meesterwerken? Geeft niet : het is kunst! Wij hebben daarin geen overvloed. Zeer aanbevolen. Prettige uitgave in de lijn van het werk.

Jan NIELAND : **Harmoniumschool**, Band 1. — Heuwekemeijer. Fl. 2,40.

Deze cursus, in vier talen, is grondig uitgewerkt. Be-doeld voor beginners als hun allereerste musicale studie; Jan Nieland heeft de praktische oefeningen geleidelijk opgebouwd, parallel met de notenleer in de brede zin van het woord, daar waar de meeste dergelijke uitgaven een zekere musicale kennis bij de leerling veronderstellen : wat een fout is.

Practisch voor kloosters en self-made-musici die veelal alleen over een harmonium beschikken. Passende uitgave voor studieboek. Aanbevolen. Criticus.

TUTTI

MATTHESON : **Fuga in G-Dur**. — Heuwekemeijer. Fl. 0,45.

Eigenlijk voor Piano geschreven doch goed bruikbaar voor orgel zonder pedaal. Niet moeilijk. Muziek uit het einde der zeventiende eeuw, steeds prettig om spelen, huiselijk. Geschikt voor studiemateriaal.

Nederlandsche Polyphonie, I, 12 tweestemmige gezangen a capella.

Nederlandsche Polyphonie, II, 12 tweestemmige instrumentale werken uit de oude Nederlandsche school, verzameld door MARIUS MONNIKENDAM. Uitg. « Ons Leekenspel, Bussum.

Hiermede heeft M. Monnikendam een leemte aangevuld die bijzonder geapprecieerd zal worden. Wij staan immers, met onze gewone- en eerder beperkte — wat materiaal en techniek betreft — kerkkoren, steeds noodgedwongen afzijdig tegenover de koorwerken der oud-Nederlandse Meesters. Wij hoorden immers nooit iets, en zagen nimmer een andere uitgave dan de grote missen en onuitvoerbare motetten. Nu kan het kleinste koor, nu kunnen een paar deftige zangers ook een keuze doen tussen de literatuur van deze tijd. De tweede bundel verrijkt onze huismusiek, in sommige gevallen ook kerkmuziek, met een heerlijke brok. Er is in Vlaanderen, vooral onder het impuls van E. H. I. De Sutter, een sterke beweging tot het beoefenen van de blokfluit gegroeid; dit onderhavig werk zal voor de vele beoefenaars ervan een hemelse gave betekenen. Wij zelf zijn er vast mede begonnen, en het klinkt zeer dankbaar en stemmig. Bijzonder mooie uitgave.

Jaap KUNST : **Het levende Lied van Nederland**. — Uit de volksmond opgetekend en bewerkt voor zang (blokfluit) en Piano. Uitgave Paris A'dam.

Liederen van de Jaarkring, balladen, minneliederen, matrozenliederen, wiegeliederen, gezelschapsliederen, verhalende-, boertige-, spot-, volks-, leugen-, soldaten-, historische-, dansliederen : voor elke gelegenheid een keur van prettige liederen ongeveer in de zin der studentenliederenboeken voor Vlaanderen. Deze liederen zijn veelal afkomstig uit Terschellingen, enkele uit de streek van Maastricht en Zeeuws-Vlaanderen, doch er zijn er heel wat bij die ook hier wel bekend zijn. Schalmeiers, huisvaders vooral, boeken als deze kunnen niet gemist worden indien u wilt dat het thuis gezellig, huiselijk is. Kloeke gebonden uitgave verlucht met een overvloed van mooie silhouetten door Henriette Baukema. Aanbevolen. P.

Mixturen

♦ **Het Orgelmuseum.** Wij kregen een reeks interessante antwoorden op de vraag: Zoek ons de werkelijke afmetingen van het orgeltje, afgebeeld op de schilderij der gebroeders Van Eyck: Het Lam Gods. Enkele antwoorden liepen volledig naast de kwestie. Niet goed begrepen wat er gevraagd werd daar we geen vraag zullen insturen met de afmetingen van het schilderij zelf. Wij hebben hier ook een goede meter (bedoeld als maateenheid!) Een antwoord uit D. was haast het gemiddelde van het geheel der ingezondene afmetingen. Daarom zullen wij deze ter beoordeling voorleggen en... dit antwoord had zo een leuke humor «aan het nuttige» gepaard, dat wij er niet kunnen aan weerstaan dit volledig over te drukken. Hier gaat hij: «Geachte Heer Redacteur, Ik heb zo eens mijn meter bovengedaald, mijn klein beetje hersens doen werken, mijn rudimentair schattingsvermogen opgepompt en mijn bijziende katerogen gespleet-zet. Rekening houdende met perspectieven; mijn vrouwelijke onkunde door vergelijkende studie aanvullende ben ik gekomen tot volgende afmetingen:

Grootste hoogte (bovenste deel aangevuld): 195 cm.

Grootste pijp: 105 cm.

Breedte: 78 cm.

Het merkwaardigste briefje dat De Schalmei ooit ontving werd afgesloten door volgende tekst: «Goed heil, vele groenten van ... enz.»

Wij verwachten nu van al onze abonneuten een beoordeling van deze afmetingen. Volgens onze bescheiden mening zijn de gevonden afmetingen te klein. Het orgeltje was wel iets groter.

♦ **Lode Huybrechts** speelde op 13 dezer een groot orgelconcert gewijd aan de werken van Cesar Franck. Het concert ging door op het orgel der Kristus-Koningkerk te Antwerpen, en werd door Radio Antwerpen uitgezonden.

♦ **Die grösste Orgel der Welt**, lezen wij in «Grens-Echo» (Eupen), is nu te vinden in Sidney. Australië. Hij heeft 140 registers en nagenoeg 10.000 pijpen. Hij kan in verschillende delen gebruikt worden en, mits koppeling, ook volledig worden ingezet, «wozu aber stets 5 Spieler nötig sind.» (!) Voor de windtoevoer zijn 5 electrisch gedreven blaasbalgen in gedurig gebruik en de kracht van het orgel is zo geweldig dat het in zijn volheid alleen mag bespeeld worden met opene vensters... «andernfalls die Fensterscheiben durch die heftigen Erschütterungen zerspringen würden.» (!) Zonder commentaar.

♦ **Tongerloo:** Maandag 26 Mei speelde Pater Timmermans: Preludium en Fuga in Sol Gr.; Flor Peeters: Prelud. en Fuga in Es, Prel. en Fuga in la kl., twee Koraalvoorspelen: «Christ lag in Todesbanden» en «Nunn komm der heiden Heiland», Prel. en Fuga in si kl., Toccata en Fuga in re kl. Waarschijnlijk komt nog deze zomer de Italiaanse organist Feruccio Signanelli (Rome) concerten in dezelfde abdijkerk. André Marichal uit Parijs heeft reeds aangenomen een recital te geven in de Lente van het komende jaar.

♦ **Postel:** Prof. Peeters geeft een recital in de Abdijkerk ter gelegenheid van een honderd-jarig jubileum. Het zal plaats vinden in de maand Augustus. Wij ontvingen nog geen programma.

♦ **Gent:** St-Baafs. Flor Peeters speelde het jaarlijks groot concert in de Kathedraal. Prelud. en Fuga in si kl van Bach. Drie Oude Meesters: Alma Redemptoris

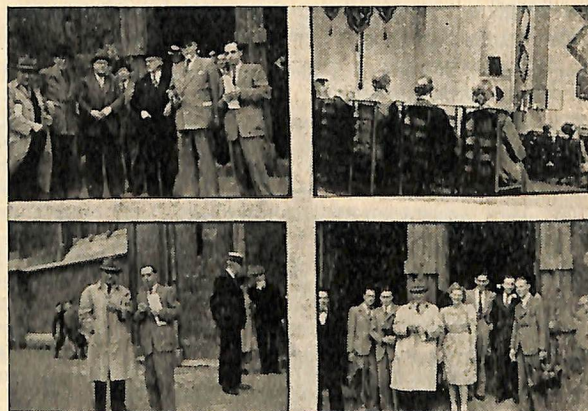
Mater, G. Dufay. Toccata per l'Elevazione door G. Frescobaldi. «Von Himmel hoch da komm ich her» door Pachelbel. Eerste Koraal van C. Franck. Toccata en Fuga in re kl. van Bach. Deze orgelwerken werden afgewisseld door Koorwerken van Lassus, Flor Peeters en Mgr. Van Nuffel die persoonlijk aanwezig was. Moet worden aangestipt: de buitengewoon heerlijke uitvoering van de Psalm In convertendo Dominus door Mgr. Van Nuffel. Zeer hartelijke felicitaties aan de Eerw. Dirigent.

♦ **Nederland:** Dezelfde orgelvirtuoos maakt in de maand Juli een toernee in de grote steden van Nederland.

♦ **Amerika:** In September a.s. zal Prof. Peeters een tweede concertreis in Amerika aanvangen. Er staan een vijftigtal concerten op het programma.

♦ **Sic transit...** Vroeger stond in Methuen (Massachusetts) het in 1862 gebouwde en toen op één na het grootste orgel ter wereld. (We have much bigger...) Het is sinds lang van die plaats verdronken en door meerdere ver voorbij gestreefd. Het behoeft nu, als elk orgel van jaren, dringend restauratie en men is bezig daarvoor 50.000 dollars bijeen te brengen.

♦ **Conservatorium, Gent:** Het openbaar exaam van orgel ging door op Vrijdag 20 Juni in de St-Niklaaskerk. De Jury was samengesteld uit de HH. Toussaint-De Sutter, Directeur; R. Tellier, Leraar aan het Kon. Conserv. te Brussel; Ch. Hens, Leraar aan het Kon. Conserv. te Luik; A. Papen, leraar aan het Kon. Conserv.

Boven links: Prof. Peeters, de HH. Tellier, Hens, Paepen, Joos, Toussaint De Sutter, Secretaris Lageirse.

Boven rechts: de Jury luistert.

Onder links: de Professor.

Onder rechts: de Professor met de slachtoffers na de strijd.

te Antwerpen; Lode Joos, organist te Brussel en M. Lageirse, secretaris. Vier leerlingen concurreerden. Uitslag: A. Balcaen, Eerste Prijs met onderscheiding; De Cuyper Paul, idem met één punt minder; Magerman K., Eerste Prijs, en Juffr. N. Smekens, Tweede Prijs (eerste jaar). Allen zeer hartelijk gefeliciteerd!

♦ **Lemmensinstituut, Mechelen.** Daar het exaam eerst doorgaat op 15 Juli, is het ons niet meer mogelijk de uitslagen in dit nummer te publiceren.

♦ **Holland**, oude Nederlandse kolonistenstad in de staat Michigan, zal ter gelegenheid der eeuwfeesten een orgel uit Nederland ontvangen. Er wordt gewerkt om 6000 gulden in te zamelen met dit doel.

♦ **Humbeek**: Dhr. Jan Devreught, kosten-organist aldaar, ontving, ter gelegenheid van zijn gouden jubileum, het kerkelijk ereteken «Pro Ecclesia et Pontifice» en het burgerlijk «Gouden medaille van Leopold II». De Schalmei stuurt hiermede hare welgemeende gelukwensen aan de heer Jubilaris en... nog vele jaren!

♦ **Mechelen**, T.D. Het orgel van De Klinge zal onder de loupe komen. Beste dank. Brief volgt.

♦ Aan onze Correspondent Edg. Dhont, Ardooi. Zeer hartelijke gelukwensen met «Mieke»! Wensen het klein Schalmeisterke een scoone ende een blyde leven!

♦ **Duffel**: Stevens, orgelbouwer, is ongeveer klaar met het nieuwe orgel in het Kon. Conservatorium te Gent. Zal eerlang de restauratie aanvangen van het groot orgel in Sint Rombouts te Mechelen.

Halfweg, parochie O. L. Vrouw Geboorte, werd een nieuw orgel ingehuldigd. Het orgel werd gebouwd door de Firma Vermeulen, Alkmaar, en ingespeeld door dhr. J. L. Schouten, organist der Kathedrale Kerk «St-Bavo» te Haarlem, afgewisseld met zangkoor «St-Caecilia», onder leiding van B. M. Hoogwegt. Werden uitgevoerd: Toccata en Fuga in d kl., Bach; Derde Koraal van C. Franck; Andantino, C. Franck; Toccata, Hendrik Andriessen.

♦ **Dhr. Gaalman** had op 18 Mei te Amsterdam een persoonlijk onderhoud met Paul Hindemith. Er was o.m. sprake over de Gentse Orgelfeesten. Het «freude» hem ten zeerste dat zijn IIIe Sonate werd uitgevoerd.

♦ De vooruitzichten tot het inrichten van de Tweede Gentse Orgelfeesten in 1950 geven ons de hoogste verwachtingen. Enkele administratieve gedeelten zijn reeds in werking.

♦ Wilt u De Schalmei beter, uitgebreider, degelijker? Steunt ons dan en stort het steungeld op P.C. Berten De Keyzer 4602.76, Twee Bruggenstraat, 35, Gent. — Beste dank bij voorbaat!

♦ Op algemene aanvraag zullen wij de photo's gedurende de Gentse Orgelfeesten genomen, ter beschikking stellen van de lezers aan de prijs van 6 fr. (vergroting 6 x 9 cm.). Redactie-Secretariaat. Stuur per p.c. met vermelding van aantal op voetje.

Ook de photo's van het exaam der orgelklasse te Gent, die zeer geslaagd zijn, gaan aan dezelfde voorwaarden. Deze van de HH. Juryleden worden niet verspreid.

JEAN COLLOT (zie vorig nummer, bldz. 55)

Jaarboek der Vlaamsche Provincien van België

PER STRATEN
N A M E N E N
B E R O E P E N
(trekking: 10.000)

DE UITGAVE 1947 ZAL VERSCHIJNEN !

Laatste uitstel voor de ontvangst der opening en inschrijvingsorders: **einde Maart 1947**

De publiciteit is de ziel van den handel
Wilt U de waarde van een aankondiging weten ?
Beproof U te doen kennen zonder publiciteit !

Prijs v. h. boek: 200 fr.
p. onderschrijv.: 150 fr.

Bestuuren en Beheer: 21, ONDERWIJSSTRAAT, BRUSSEL-ZUID
Tel.: 21.46.83 (4 lijnen)

Vrouwelijke Organisten

CANADA

In het Canadese franstalig tijdschrift *Passe-Temps* (Montréal, November 1945, bldz. 3), verschenen enkele bijzonderheden over de jonge Canadese organiste Françoise Aubret. In Juni 1944, zij was toen 21 jaar oud, behaalde zij aan het Conservatorium van Parijs le **Grand Premier Prix d'orgue**. Haar leraar, Marcel Dupré, schreef over Françoise Aubret : « F. Aubret est appelée à recueillir les plus grands succès. » Drie jaren lang heeft zij de hoogste onderscheidingen weggekaapt aan het Conservatorium; dank aan de behendigheid van den bestuurder van het Conservatorium, kon zij tijdens de bezetting van Parijs, door de Duitsers, en niettegenstaande de bewaking van de Gestapo, haar studies voortzetten. Zij werd ook vier maanden gevangen gehouden, nam een actief deel aan de bevrijding van Parijs en trotseerde de grootste gevaren om de gewonden te verzorgen; getuigen verhaalden dat zij verschillende malen haar leven gewaagd heeft.

Na de bevrijding werd Fr. Aubret benoemd als organiste aan de kerk van Passy; op uitnodiging van Marcel Dupré gaf zij een recital op het groot orgel van Saint-Sulpice, daarna op het orgel van het paleis Chaillot op aanvraag van den Canadesen ambassadeur. In het paleis van Versailles concerteerde zij in aanwezigheid van de hogere officieren der geallieerde legers, ten slotte speelde zij voor het corps diplomatique in de particuliere woning van graaf de Beaumont.

Einde 1945 keerde zij naar Canada terug en trad op tijdens het grote Overwinningsconcert te Montréal. In den herfst van dit jaar onderneemt zij een concertreis door de Verenigde Sta-

ten van Amerika. Het artikel besluit : « Son jeu extrêmement souple, appuyé sur une remarquable formation musicale, ses extraordinaires dons d'improvisation, sa passion pour le travail, tout cela lui assurera une brillante carrière d'organiste. »

FRANKRIJK

In het Parijse weekblad *Images Musicales* (n. 19, 1 Maart 1946, bldz. 5), wijdt Bernard Gavoty een artikel aan de 24-jarige organiste Jeanne Demessieux. Deze organiste behaalde aan het Conservatorium van Parijs de eerste prijzen voor piano, orgel, harmonie en fuga. Zij schreef reeds een **Symphonie** voor orkest, een **Suite** voor piano, een **Sonate** voor viool, **liederen**, zes **Etudes** voor orgel en een **Symphonie improvisée** voor orgel. Gavoty bespreekt haar orgelrecital in de zaal Pleyel te Parijs; op het program staan : **Passacaille en Fuga** van Bach, 2e **Choral** van Franck, **Prélude et Fuge in g** van Dupré en ten slotte eigen werk. **Six Etudes** en **Symphonie improvisée** op een thema van Gallon. Over de **Six Etudes** schrijft Gavoty : « Liszt ne dut point causer plus de surprise en jouant pour la première fois ses **Etudes transcendantes**... Et qui sait si les **Six Etudes** de Jeanne Demessieux, aujourd'hui inaccessibles, ne feront pas faire aux virtuoses de demain le bond technique qui ouvrira à l'écriture de la musique d'orgue des horizons et facultés insoupçonnés ? » Jeanne Demessieux heeft ook Dupré als leermeester gehad, tot wien Gavoty het volgende fijne compliment richt : « On peut se sentir fier d'avoir mis au monde, entre vingt chefs-d'œuvre musicaux, un chef-d'œuvre vivant. »

G. D. B. ss. cc.

(Vervolgt.)

Baekbespreking

P. François FLORAND, O. P. : J. S. Bach, « **L'œuvre d'orgue** », (suivi d'un essai sur l'expression musicale du sentiment religieux. — Préface de Marcel Dupré). Editions du Cerf, Paris, 1947.

Het werk wemelt van originele beschouwingen en nieuwe gedachten. De schrijver wil los van wat hij noemt « de légende » van Bach; hij wil zich zo niet laten leiden door het oordeel van geschiedkundigen en critici die aan de Cantor de eigenschappen van God de Vader hebben gegeven : de almacht, de onmetelijkheid, de majesteit, de eeuwigheid, de impassibiliteit; schrijver wil meer doen uitkomen, de beweeglijkheid en de fouten van Bach. De Specifieke hoedanigheid van Bach is de continuïteit « cette forme de développement de la pensée musicale qu'on peut appeler dialectique, ou une idée en

engendre directement et spontanément une autre, sans interventions d'autres facteurs psychologiques » d.i. één (of enkele thema's) wordt homogeen ontwikkeld zonder andere middelen dan de veranderingen van harmonische verlichtingen, de kunstknepen van het contrapunt en de repliek — die soms dramatisch is — van het tegenthema of antwoord. De grote klassieker die Bach is, is ook een lyriker die, wanneer hij godsdienstige gedachten behandelt, een romanticus is. Hij is een mens van inwendig leven en van de geest, hij is de man die P. Florand doorheen het orgelwerk heeft willen ontdekken. Iedere organist moet dit werk in zijn bibliotheek hebben, al was het maar om eens een andere interpretatie van Bach te hebben dan deze die wij bij Pirro en Schweitzer hebben geleerd.

Dr. D. B.

Alle geestelijke muziek en muziek speciaal geschikt voor onderwijs-
gestichten van eigen en vreemde, van oude en moderne meesters

IS IN EEN DEPOT GECENTRALISEERD.

Bespaart U alle nutteloos rondschrijven!

Laat U door ons voorlichten!

EEN ADRES VOOR GANS HET LAND :

CENTRALE MUZIEKHANDEL

BIJENLAAN, 1 — BRUSSEL

Fa. Bern. Pels & Zoon - Lier

K E R K O R G E L S

ELECTRISCH — PNEUMATISCH

Speciaal Electriscbe Sleepaden, het meest volmaakte systeem.

STEMMEN — OMBOUWEN — REPAREREN

VOOR ARTISTIEK EN DEGELIJK WERK

Fa. L. VERSCHUEREN C. V.

ORGELBOUWERS

Ateliers te

TONGEREN L.

opger. 1937

HEYTHUYSEN Ned. L.

opger. 1891

LEDER voor ORGEL

LICHT - SOEPEL - LUCHTDICHT en STERK!

Laboratorium Brand

Em. Mathieustraat, 25 LEUVEN

Ook voor U...

zijn BETERE INFORMATIE
en SPOEDIGE BERICHTGEVING van belang.

GE VINDT ZE IN

“De Nieuwe Gids,,

Dagblad voor staatkundige, culturele, sociale en
economische belangen.

“DE SPECTATOR,,

Weekeindblad van « De Nieuwe Gids »
met Kunst- en Cultureel bijblad « Kern ».

’T VRIJE VOLKSBLAD

Katholiek dagblad met de best verzorgde
sportrubriek.

“ OVERAL ,,

Geïllustreerd weekblad voor alle leestafels.

“ KAPOENTJE ,,

Het gedroomde weekblad voor de jeugd.

REDACTIE EN ADMINISTRATIE :

ZANDSTRAAT 13 - 17, BRUSSEL